

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Μελέτη της αξιοποίησης του χώρου της τάξης του
νηπιαγωγείου στο πλαίσιο του παιχνιδιού»

Επιβλέπουσα: Δόμνα - Μίκα Κακανά
Β' Βαθμολογήτρια: Καφένια Μπότσογλου

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΖΑΓΓΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ-ΛΟΥΚΡΙΤΙΑ
ΑΜ: 0204024

ΒΟΛΟΣ
Ιούνιος 2008

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 6375/1
Ημερ. Εισ.: 03-07-2008
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΠΕ
2008
ΖΑΓ

«Μελέτη της αξιοποίησης του
χώρου της τάξης του
νηπιαγωγείου στο πλαίσιο του
παιχνιδιού»

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Εισαγωγή

1

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ Θεωρητικό Πλαίσιο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Σχολικός Χώρος

1.1. Η έννοια του χώρου	3
1.2. Οργάνωση του σχολικού χώρου	6
1.3. Οργάνωση του χώρου του νηπιαγωγείου σε γωνιές	11
1.4. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οργάνωση του χώρου	14
1.5. Ο ρόλος του παιδιού στην οργάνωση του χώρου	17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Παιχνίδι

2.1. Διάφορες θεωρίες για το παιχνίδι	19
2.2. Το συμβολικό παιχνίδι	24
2.3. Αυθόρμητες δραστηριότητες και παιχνίδι στο χώρο του νηπιαγωγείου	30
2.4. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στις αυθόρμητες δραστηριότητες	33

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ Ερευνητικό Πλαίσιο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Μεθοδολογία Έρευνας

3.1. Στόχοι και υποθέσεις της έρευνας	38
3.2. Το δείγμα της έρευνας	39
3.3. Χρόνος-Διάρκεια της έρευνας	40
3.4. Η μέθοδος της έρευνας	40
3.5. Η διαδικασία της έρευνας	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : Αποτελέσματα

4.1. Αποτελέσματα του οδηγού παρατήρησης	44
4.2. Αποτελέσματα συνεντεύξεων	62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : Συμπεράσματα - Προτάσεις

Συμπεράσματα - Προτάσεις	71
Βιβλιογραφία	76
Παράρτημα	79

Η έννοια του χώρου αποτελεί πόλο έλξης και ανάλυσης από πολλούς ερευνητές. Με την έννοια του χώρου αποφάσισα να ασχοληθώ και εγώ στην εργασία μου και συγκεκριμένα με τον σχολικό χώρο. Από τις παρατηρήσεις μου στα νηπιαγωγεία καθόλη τη διάρκεια της φοίτησής μου μέσω της πρακτικής μου άσκησης αλλά και των παρακολουθήσεων, διαπίστωσα την δυναμική του σχολικού χώρου αλλά και πόσο έχει υποτιμηθεί. Οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί προς τον τομέα της αναβάθμισης του σχολικού είναι ελάχιστες με αποτέλεσμα η μορφή των σημερινών διδακτηρίων να προσομοιάζεται με εκείνη του 1890.

Στην παρούσα εργασία ήθελα να ασχοληθώ και με το παιχνίδι των παιδιών που αναπτύσσεται στο χώρο του νηπιαγωγείου. Έτσι λοιπόν στα πλαίσια της διπλωματικής μου εργασίας διερεύνησα την αξιοποίηση του σχολικού χώρου στο πλαίσιο του παιχνιδιού των παιδιών κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων. Θα ήθελα να αναφέρω ότι επιλέξαμε να παρατηρήσουμε τα παιδιά κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων διότι στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο μπορούμε να μελετήσουμε τα παιδιά σε κανονικές συνθήκες τάξης την ώρα που απασχολούνται με αυθεντικό τρόπο στο χώρο του νηπιαγωγείου.

Η εργασία χωρίζεται σε δυο μέρη. Πρώτον στο θεωρητικό πλαίσιο και δεύτερον στο ερευνητικό πλαίσιο. Το θεωρητικό πλαίσιο χωρίζεται σε δυο κεφάλαια τα οποία είναι ο σχολικός χώρος και το παιχνίδι.

Στο κεφάλαιο του σχολικού χώρου επιχειρούμε να ορίσουμε την έννοια του χώρου. Στη συνέχεια αναφερόμαστε στον σχολικό χώρο αλλά και στην οργάνωσή του. Η οργάνωση του χώρου του νηπιαγωγείου αφορά και τον εκπαιδευτικό αλλά και το παιδί. Έτσι, στις δυο τελευταίες ενότητες του συγκεκριμένου κεφαλαίου παραθέτουμε τον ρόλο τους στην οργάνωση του νηπιαγωγείου.

Στο κεφάλαιο του παιχνιδιού παραθέτουμε διάφορες θεωρίες για το παιχνίδι και εστιάζουμε στην έννοια του συμβολικού παιχνιδιού. Επιπρόσθετα, προσεγγίζουμε τις αυθόρμητες δραστηριότητες στο χώρο του νηπιαγωγείου και τον ρόλο του εκπαιδευτικού κατά τη διάρκεια αυτών.

Το ερευνητικό πλαίσιο χωρίζεται σε τρία κεφάλαια. Στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας της έρευνας όπου παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία σχετικά με την έρευνα, π.χ. στόχοι, υποθέσεις, μέθοδος κτλ. Στο κεφάλαιο των αποτελεσμάτων όπου παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα από τον οδηγό παρατήρησης αλλά και τα αποτελέσματα από τις συνεντεύξεις με τις νηπιαγωγούς. Στο τελευταίο κεφάλαιο αναλύουμε τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε μέσα από την πορεία της έρευνας, καθώς επίσης γίνεται παρουσίαση ορισμένων προτάσεων.

Τέλος, παρατίθεται η βιβλιογραφία, και στη συνέχεια το παράρτημα, το οποίο περιλαμβάνει τον οδηγό παρατήρησης που χρησιμοποιήσαμε κατά τη διάρκεια των παρακολουθήσεων στα νηπιαγωγεία, τη συνέντευξη προς τις νηπιαγωγούς, καθώς επίσης και φωτογραφικό υλικό από κάθε γωνιά των νηπιαγωγείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 :
ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

Με την έννοια του χώρου έχουν ασχοληθεί πολλοί ερευνητές. Ο καθένας από την πλευρά του προσπάθησε να αναλύσει τον χώρο από τα στοιχεία που τον ενδιαφέρουν. Σε αυτό το κεφάλαιο εστιάζουμε στον σχολικό χώρο και στη συνέχεια στην οργάνωσή του.

1.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Ο Canter υποστηρίζει ότι μερικά από τα παραδείγματα περιγραφών του χώρου βρίσκονται μέσα σε μυθιστοριογραφήματα και όχι σε επιστημονικά βιβλία.

Η έννοια του χώρου μπορεί να περιγραφεί με διαφορετικούς τρόπους από τα άτομα. Πιστεύουμε ότι ο καθένας από εμάς έχει στο μυαλό του ένα ορισμό του χώρου αναλόγως την εμπειρία του, τις σκέψεις του και ποικίλων δεδομένων του. Πολλοί ψυχολόγοι, φυσικοί, αρχιτέκτονες, βιολόγοι αλλά και παιδαγωγοί έχουν προσπαθήσει να ορίσουν τον χώρο από διαφορετική σκοπιά ο καθένας, δίνοντας βάση στη διάσταση του χώρου που τους αφορούσε. Για παράδειγμα, ένας αρχιτέκτονας θα προσέγγιζε τον χώρο με βάση την ευκλείδεια γεωμετρία, ένας γεωγράφος θα αναδείκνυε την έννοια του φυσικού περιβάλλοντος.

Στο Γυμνάσιο και ειδικότερα στο μάθημα της Φυσικής, μάθαμε ότι ο χώρος είναι ένα περιβάλλον που είναι άρρηκτα συνδεδεμένο στην ιδέα της απόστασης σε τρεις διαστάσεις. Ο χώρος έχει τρεις διαστάσεις που συμβολίζονται με τρεις διευθύνσεις και ανά δύο κάθετες μεταξύ τους. Κάθε στερεό σώμα έχει συγκεκριμένο μήκος, πλάτος και ύψος και μπορεί να κινηθεί και προς τις τρεις κατευθύνσεις, δηλαδή εμπρός, πίσω, δεξιά, αριστερά, πάνω ή κάτω, προκειμένου να φθάσει σε κάποιο άλλο σημείο του χώρου.

Ο Γερμανός (1998, σ.30) ορίζει τον χώρο ως εξής: *«πρωταρχικά ο χώρος δεν είναι μια τάξη ανάμεσα στα πράγματα, αλλά, περισσότερο, μια ποιότητα των πραγμάτων σε σχέση με μας τους ίδιους. Σ' αυτή τη σχέση, μεγάλη είναι η σημασία του συναισθήματος, της αίσθησης ότι ανήκεις, ότι πλησιάζεις ή απομακρύνεσαι, ότι βρίσκεσαι ήδη κοντά ή μακριά»*

Για να προσεγγίσουμε το χώρο συνήθως επιλέγουμε να χρησιμοποιήσουμε όπως αναφέρει ο Γερμανός, (2003) την τεχνοκρατική ή την ανθρωποκεντρική προσέγγιση. Στην τεχνοκρατική προσέγγιση, ο χώρος ορίζεται αποκλειστικά από τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά και όχι αλληλεπιδρώντας με τον ανθρώπινο παράγοντα. Η προσέγγιση αυτή συχνά οδηγεί στο γεγονός να μην λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι ανάγκες των χρηστών, των ανθρώπων δηλαδή που θα δραστηριοποιηθούν στον κάθε χώρο. Εάν υιοθετήσουμε την άποψη αυτή, δεχόμαστε τον χώρο μόνο με την γεωμετρική του διάσταση, χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη την κοινωνική πλευρά του κάθε χώρου, των ανθρώπων που θα δραστηριοποιηθούν εκεί, χωρίς να επιφέρουμε κάποιες αλλαγές, όπως για παράδειγμα τις ανάγκες των παιδιών.

Η δεύτερη προσέγγιση του χώρου, η ανθρωποκεντρική υιοθετεί την άποψη ότι ο χώρος είναι ένα πολυδιάστατο πεδίο έρευνας το οποίο περιέχει πολιτισμικά, ψυχολογικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Υπάρχει μια συνεχής αλληλεπίδραση του χώρου και του ατόμου ή της ομάδας. Σύμφωνα λοιπόν με τον Σταυρίδη, (1990) ο χώρος δεν αποτελεί απλά ένα άθροισμα υλικών δεδομένων, αλλά ένα στοιχείο που παράγεται από τον τρόπο που το ευνοεί και το αξιοποιεί η εκάστοτε κοινωνία.

Επιπρόσθετα, ο Γερμανός (2003) για να ορίσει την έννοια του χώρου, χρησιμοποίησε τρεις κατηγορίες παραγόντων:

- ♦ τα δεδομένα του υλικού περιβάλλοντος, που ανήκουν οι κτηριακές σταθερές κατασκευές, τα κινητά αντικείμενα (πχ έπιπλα) και ο εξοπλισμός, με αποτέλεσμα την υλική βάση της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο άτομο ή την ομάδα με το περιβάλλον του.
- ♦ τα δεδομένα του κοινωνικού περιβάλλοντος, που περιλαμβάνονται η εκδήλωση των καθημερινών μορφών συμπεριφοράς, την αισθητική που υποδηλώνει ένας χώρος, οι οποίες μας παραμπέμπουν σε διάφορες πληροφορίες (ήθη, έθιμα, πεποιθήσεις, κτλ) της συγκεκριμένης εποχής.

♦ τα δεδομένα του υποκειμένου, όπου περιλαμβάνονται τα προσωπικά χαρακτηριστικά του ατόμου συνδεδεμένα με τις μορφές συμπεριφοράς που αναπτύσσονται στο χώρο.

Συμπερασματικά, «η έννοια του χώρου περιέχει την άποψη ότι κάθε κοινωνική πρακτική εντάσσεται και διαγράφεται μέσα σε ένα συγκεκριμένο χώρο ο οποίος την καθορίζει, και συνεπώς δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ένα απλό εξωτερικό πλαίσιο» (Κακανά, 2003, σ.27).

1.2. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας θα ασχοληθούμε με το σχολικό χώρο και ιδιαίτερα με τα χαρακτηριστικά του που συνδέονται με τις δραστηριότητες των ανθρώπων που δρουν σ' αυτό δηλαδή τους νηπιαγωγούς και τα παιδιά.

«Η οργάνωση της σχολικής τάξης αναφέρεται στο σύνολο των ενεργειών προγραμματισμού, οργάνωσης, διεύθυνσης και συντονισμού του φυσικού και ψυχολογικοκοινωνικού περιβάλλοντος της σχολικής τάξης που αποσκοπούν στη διευκόλυνση της μαθητικής εμπλοκής στη μαθησιακή διαδικασία...» (Ματσαγγούρας, 2006, σ.56).

Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει όμως το ερώτημα πώς οργανώνουμε το φυσικό και το ψυχολογικοκοινωνικό περιβάλλον.

Ο Γερμανός (2003) ορίζει την έννοια του ψυχολογικοκοινωνικού περιβάλλοντος ως μια πολύπλευρη διάσταση με τέσσερις βασικές παραμέτρους οι οποίοι είναι οι εξής: η σχολική κουλτούρα, το ψυχολογικό κλίμα της τάξης, διδακτική παρουσία του εκπαιδευτικού και η σχέση μαθητή με τον εαυτό του. Εκτιμούμε ότι το νηπιαγωγείο από τις παραπάνω 4 παραμέτρους, βασική είναι η οργάνωση του ψυχολογικού τμήματος της τάξης, η οποία καθορίζει και τις άλλες.

Συγκεκριμένα, η ανάπτυξη ενός θετικού ψυχολογικού κλίματος είναι πολύ βασική, διότι τα παιδιά είναι σε μια δύσκολη μεταβατική περίοδο γιατί τα πιο πολλά από αυτά βιώνουν τον πρώτο τους «αποχωρισμό» από το σπίτι. Η Κουτσοβάνου

(1998) αναφέρει ότι ένα όμορφο και αρμονικό περιβάλλον εμπνέει στα παιδιά αγάπη και σεβασμό. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να βοηθήσει τα παιδιά να αισθανθούν όσο γίνεται πιο άνετα και να μην βιώσουν με άσχημες εμπειρίες τον αποχωρισμό από το σπίτι και από τα αγαπημένα τους πρόσωπα. Το παιδί πρέπει να νιώσει το χώρο του νηπιαγωγείου οικείο και να το αισθάνεται σαν το δεύτερο σπίτι. Η δημιουργία ενός θετικού ψυχολογικού κλίματος είναι η βάση για μια θετική εκπαιδευτική πορεία.

Η οργάνωση όμως του σχολικού χώρου δεν αφορά μόνο το ψυχολογικοκοινωνικό περιβάλλον αλλά και την υλική δομή του σχολικού χώρου. Πολλοί αρχιτέκτονες, παιδαγωγοί αλλά και ψυχολόγοι ασχολήθηκαν με τη διαμόρφωση του σχολικού χώρου και ιδιαίτερα των χώρων για παιδιά. Το 1840 μίλησε πρώτος ο Froebel προβάλλοντας μια νέα και του προγράμματος του, με μορφή «παιδικού κήπου». Με αυτόν τον όρο εννοούσε ότι όπως σ' ένα κήπο αναπτύσσονται αρμονικά τα φυτά κάτω από την επιμελημένη φροντίδα έμπειρων και συνετών κηπουρών, έτσι οφείλουν και στον «παιδαγωγικό κήπο» να διαπαιδαγωγήσουν από μικρή ηλικία τα πιο ευγενή φυτά, τα παιδιά. (Καναβάκης, 2002)

Ο ίδιος παιδαγωγός υποστήριζε ότι η κατάλληλη οργάνωση του χώρου του νηπιαγωγείου οδηγεί το παιδί προς μια πολύπλευρη δράση με αποτέλεσμα την καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της φαντασίας του (Γερμανός, 2003).

Επιπρόσθετα, ο Γερμανός (2003) όρισε τα τρία επίπεδα στην προσχολική τάξη τα οποία διαμορφώνουν ένα εμπλουτισμένο και αλληλεπιδραστικό περιβάλλον και είναι τα ακόλουθα :

1ο Επίπεδο : όλες οι εκπαιδευτικές ικανότητες και ερεθίσματα που δίνουν στο παιδί δυνατότητα εξερεύνησης, πειραματισμού και ανάπτυξης φαντασίας και δημιουργικότητας.

2ο Επίπεδο : το οποίο συνδέει την εφαρμογή της εκπαιδευτικής προσέγγισης με την οργάνωση του χώρου. Στο επίπεδο αυτό, γίνεται αναφορά για τον χωρισμό της αίθουσας του νηπιαγωγείου σε επιμέρους λειτουργικούς χώρους, δηλαδή τις γωνιές.

με τον κατάλληλο εξοπλισμό ή καθεμιά από αυτές, με σκοπό την εκπλήρωση συγκεκριμένων στόχων.

3ο Επίπεδο : περιλαμβάνει όλους τους παράγοντες που συμβάλλουν στη δημιουργία ενός θετικού ψυχολογικού κλίματος, όπως αναφέραμε παραπάνω.

Στη σημερινή εποχή, η παιδαγωγική αντίληψη όπως αναφέρει ο Ματσαγγούρας (2006), θέλει από τη σχολική αρχιτεκτονική να σχεδιάζει σχολικούς χώρους που να προσελκύουν τα παιδιά για μια θετική σχολική εργασία. Από την παραπάνω άποψη προκύπτει ένα ερώτημα που αρκετοί ερευνητές προσπάθησαν να το απαντήσουν και το οποίο είναι το εξής: Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του σχολικού χώρου έτσι ώστε να παρέχουν στο παιδί τη δυνατότητα να οικειοποιηθεί με το φυσικό χώρο του σχολείου και να αλληλεπιδράσει;

Ο Γερμανός (2003) στο βιβλίο του παραθέτει την άποψη της Weinstein η οποία υποστηρίζει ότι υπάρχουν τρεις παράγοντες που επηρεάζουν την οργάνωση του φυσικού χώρου της τάξης και είναι οι εξής : η αρχιτεκτονική του εσωτερικού χώρου, ο εξοπλισμός και τους τεχνητούς παράγοντες (φωτισμός, χρώμα, θερμοκρασία). Ο ίδιος όμως, θεωρεί ότι υπάρχουν 5 παράγοντες οι οποίοι είναι : ο κτισμένος χώρος, ο διαμορφωμένος χώρος, οι τεχνητοί περιβαλλοντικοί παράγοντες, η επίπλωση και ο εξοπλισμός και τέλος το εκπαιδευτικό υλικό.

Ο κτισμένος χώρος αποτελείται από σταθερά στοιχεία κατασκευής και είναι πολύ δύσκολο να τροποποιηθούν. Τα στοιχεία αυτά είναι τα υποστύλωματα, οι τοίχοι, κτλ καθώς και οι αίθουσες, διάδρομοι, γραφεία κτλ. Φαίνεται λοιπόν «ο κτισμένος σχολικός χώρος, ιδιαίτερα η κάτοψη του διδακτηρίου, εκφράζει τις γενικές αρχές οργάνωσης της σχολικής ζωής και, άρα τα βασικά κριτήρια οργάνωσης του σχολικού περιβάλλοντος» (Γερμανός, 2003, σ. 90). Για να αναδιοργανώσουμε τον κτισμένο χώρο είναι μια δύσκολη και πολλές φορές αδύνατη διαδικασία. Εάν για παράδειγμα θέλουμε να επεκτείνουμε τον εσωτερικό χώρο της αίθουσας με μια άλλη αίθουσα αφαιρώντας έναν ενδιάμεσο τοίχο, είναι πιθανό να μην μας επιτραπεί λόγω της αρχικής κατασκευής και των θεμελίων του κτισμένου χώρου.

Η οργάνωση του εσωτερικού χώρου της αίθουσας καθορίζεται από το σχήμα και το μέγεθος της. Συνήθως στην προσχολική εκπαίδευση ο χώρος της τάξης οργανώνεται σε περιοχές ή γωνιές που είναι διαμορφωμένες για διάφορες λειτουργίες (πχ βιβλιοθήκη). Η διαμόρφωση του χώρου έχει μεγάλη σημασία, καθώς «προσφέρει τις άμεσες συνθήκες χώρου για την εκπαιδευτική διαδικασία» (Γερμανός 2003, σ.96). Άρα είναι σημαντικό η οργάνωση ενός χώρου να γίνεται σύμφωνα με τις ανάγκες των παιδιών και του εκπαιδευτικού ώστε να διευκολύνει την εκπαιδευτική διαδικασία. Σε αντίθετη περίπτωση μπορεί να τη δυσχεραίνει ή και να την αλλοιώσει.

Οι τεχνητοί περιβαλλοντικοί παράγοντες είναι τα «αισθητικά και τεχνικά δεδομένα» όπως ο φωτισμός, το χρώμα, η ακουστική της αίθουσας, κτλ. Οι συγκεκριμένοι παράγοντες οργανώνονται και τροποποιούνται εύκολα. Όσο αφορά το φωτισμό της τάξης πρέπει να έχει αρκετά παράθυρα έτσι ώστε να εισχωρεί άπλετο φυσικό φως. Όπως αναφέρει ο Μασσαγγούρας (2006) οι πηγές του φωτισμού της αίθουσας πρέπει να είναι ομοιόμορφες και να εκπέμπουν ομοιόμορφο φως. Ο ίδιος τονίζει ότι ο εκπαιδευτικός με την εναλλαγή στην ένταση του φωτισμού μπορεί να πετύχει τον εστιασμό της προσοχής των παιδιών σε κάποια αντικείμενα που επιθυμεί. Επιπρόσθετα, ο Μασσαγγούρας (1988) αναφέρει ότι η ακουστική είναι ένας σοβαρός παράγοντας που επηρεάζει την επικοινωνία και την κόπωση των μαθητών. Ο αυξημένος θόρυβος δημιουργεί νευρικότητα καθώς επίσης αυξάνει τη νευρικότητά του. Η αντήχηση στην αίθουσα και ειδικά η παρατεταμένη αντήχηση αποτελεί αρνητικό παράγοντα γιατί προκαλεί σύγχυση γι' αυτό προτείνεται ο εκπαιδευτικός να καταφεύγει σε διάφορες λύσεις όπως να τοποθετήσει χαλί στο πάτωμα, καθώς κουρτίνες ακόμη και φελιζόλ γύρω από τους τοίχους για να εμποδίσει το γεγονός. Επίσης, τα χρώματα που πρέπει να κυριαρχούν στο σχολικό χώρο είναι ο συνδυασμός των φωτεινών, ψυχρών και θερμών χρωμάτων. Είναι προτιμότερο να μην χρησιμοποιούνται τα έντονα χρώματα διότι πολλές φορές αγγίζουν την υπερβολή με αποτέλεσμα τον έντονο ερεθισμό των παιδιών. Η Κακανά

(2003) υποστηρίζει ότι καλό είναι να υπάρχουν πολλά παράθυρα στην αίθουσα. Όπως αναφέρει, το παιδί θα πρέπει να έχει οπτική πρόσβαση προς τα έξω και να μην νιώθει ότι είναι αποκλεισμένο από το φυσικό περιβάλλον.

Στη δημιουργία θετικών προϋποθέσεων χώρου για την εκπαιδευτική διαδικασία είναι τα έπιπλα και ο εξοπλισμός του νηπιαγωγείου. Όσο αφορά τα έπιπλα του νηπιαγωγείου, δηλαδή τα τραπεζάκια, οι καρέκλες, τα καναπεδάκια, οι βιβλιοθήκες και τα ράφια πρέπει να είναι κατασκευασμένα έτσι ώστε να διευκολύνουν τη χρήση τους από τα παιδιά και να μην τους δημιουργούν προβλήματα. Για παράδειγμα η παιδική κλίμακα δηλαδή η ύπαρξη καρεκλών και τραπεζιών στις διαστάσεις των παιδιών, διευκολύνει τη συμμετοχή τους αλλά συμβάλλουν και στη σωστή σωματική τους ανάπτυξη. Επίσης, τα διάφορα έπιπλα τα χρησιμοποιούμε για να οριοθετήσουμε μια περιοχή στην τάξη μας.

Σύμφωνα και με την Κακανά (2003), αναφέρουμε κάποια γενικά σημαντικά κριτήρια που πρέπει να λάβουμε υπόψη κατά τη διαδικασία οργάνωσης του σχολικού χώρου. Τα κριτήρια είναι τα εξής : η άνετη μετακίνηση των παιδιών μέσα στο χώρο του νηπιαγωγείου, την ευέλικτη οργάνωση της παρεούλας, το κατάλληλο φωτισμό της τάξης, τη διακόσμηση και αφισκόλληση της τάξης, την εύκολη και λειτουργική τακτοποίηση του χώρου, και τέλος την οργάνωση του χώρου σε γωνιές η οποία αποσκοπεί στην ανάληψη πρωτοβουλιών και αυτοενεργειών των παιδιών, στον πειραματισμό, καθώς επίσης στην ενθάρρυνση της μάθησης με σεβασμό στις προσωπικές ανάγκες κάθε παιδιού.

Ακόμη, ο Πανταζής (1999) αναφέρει ότι ο χώρος του νηπιαγωγείου πρέπει να είναι διαμορφωμένος και οργανωμένος με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε και είσοδοι αλλά και οι διάδρομοι του να αποτελούν ανοιχτούς χώρους μάθησης.

Σύμφωνα με τον Γερμανό (2003) το εκπαιδευτικό υλικό αποτελεί τον 5^ο παράγοντα που καθορίζει την οργάνωση του χώρου, το οποίο είναι «πηγή ερεθισμάτων μάθησης» πρέπει να υπάρχει σε αφθονία στο χώρο του νηπιαγωγείου και να το χρησιμοποιούν τα παιδιά. Όμως, το εκπαιδευτικό υλικό δεν πρέπει να μένει

σταθερό καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς αλλά να ανανεώνεται και να αναδιοργανώνεται.

Στο σημείο αυτό θέλουμε να αναφέρουμε ότι από τα Κτιριολογικά Προγράμματα Γενικής Εκπαίδευσης του 1982 σύμφωνα με τον Οργανισμό Σχολικών Κτιρίων (Ο.Σ.Κ) προτείνεται ο εξοπλισμός του νηπιαγωγείου να έχει: πίνακα, 2 διαφορετικά τραπεζάκια, ντουλάπι νηπιαγωγού, 2 πανό ανάρτησης, καλάθι αχρήστων, ράφια, κάθισμα νηπίου, καβαλέτο, ντουλάπια, κάθισμα νηπιαγωγού, κρεμάστρες, πάγκος νερού, κουκλόσπιτο, μαγνητικός πίνακας, γραφείο νηπιαγωγού και κρεβάτι ανάπαυσης.

Από τις παραπάνω θεωρητικές αναφορές συμπεραίνουμε ότι η οργάνωση ενός συγκεκριμένου νηπιαγωγείου εξαρτάται από τα σταθερά του χαρακτηριστικά (κτιριακός χώρος), τη μορφή των σχέσεων που θα αναπτυχθούν μεταξύ των παιδιών, αλλά και του εκπαιδευτικού και των παιδιών, καθώς επίσης και τις δραστηριότητες που πρόκειται να εφαρμοστούν στο συγκεκριμένο χώρο. Υποστηρίζουμε όμως, ότι η οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος πρέπει να έχει ευκαμψία, ευελιξία, λειτουργικότητα και προσαρμογή στην παιδική κλίμακα.

Τέλος, υιοθετούμε την άποψη της Κακανά (2003) για την ωφέλιμη ύπαρξη επιμέρους περιοχών στο εσωτερικό χώρο του νηπιαγωγείου, δηλαδή στη δημιουργία γωνιών και στην παρακάτω ενότητα την περιγράφουμε.

1.3. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ ΣΕ ΓΩΝΙΕΣ

Ο χώρος του νηπιαγωγείου συνηθίζεται να χωρίζεται σε μικρότερους υποχώρους οι οποίοι διευκολύνουν την κατηγοριοποίηση διάφορων υλικών καθώς και την ανάπτυξη παράλληλων δραστηριοτήτων από διαφορετικές ομάδες παιδιών. Αυτούς του υποχώρους συνήθως τους αποκαλούμε γωνιές ή περιοχές.

Ο σχεδιασμός του χώρου σε γωνιές επιδιώκει να κεντρίσει το ενδιαφέρον των παιδιών να παράγουν νέες ιδέες καθώς επίσης και να αναλάβουν πρωτοβουλίες τα παιδιά και να πειραματιστούν. Επίσης, δίνει την ευκαιρία στην κάθε νηπιαγωγό να

αναπτύσσει τη δημιουργικότητα της και τη φαντασία της έτσι ώστε «να διαφοροποιείται η ρουτίνα της καθημερινής εργασίας της.» (Σιβροπούλου, 1997, σ.47)

Η Σιβροπούλου (1997) υποστηρίζει την οργάνωση του χώρου σε γωνιές θα πρέπει να χωρίσουμε την αίθουσα του νηπιαγωγείου σε επιμέρους λειτουργικούς χώρους με τον κατάλληλο εξοπλισμό σε κάθε γωνιά. Επιπρόσθετα, αναφέρει τους σκοπούς και τις επιδιώξεις των σχεδιασμών του χώρου σε γωνιές, οι οποίοι είναι οι εξής: βασική επιδίωξη είναι να οδηγήσει το παιδί να γνωρίσει τη ζωή όσο μπορεί πιο φυσικά μέσα από το πέρασμα του συμβολικού παιχνιδιού σε μια πιο πραγματική διάσταση. Επίσης, δίνει τη δυνατότητα να γνωρίσει τον εαυτό του κάθε παιδί, καθώς και το σώμα του, τα συναισθήματά του και τη θέση τους στην ομάδα. Ακόμη, η οργάνωση του χώρου σε γωνιές ενισχύει τη συνεργατικότητα των παιδιών με αποτέλεσμα την τόνωση της αυτοαξίας του κάθε παιδιού. Μια άλλη επιδίωξη, είναι να ωθήσει τα παιδιά να παίρνουν ρίσκο και να εκφράζουν τις επιλογές τους, να συγκρούονται με το σύνολο και να αντιμετωπίζουν τη σύγκρουση καθώς επίσης και να εκφράζουν τους προβληματισμούς και τους φόβους τους. Το συναίσθημα το ότι ανήκεις κάπου και ότι είσαι ξεχωριστός εσύ και οι επιλογές σου είναι μια άλλη επιδίωξη του σχεδιασμού του χώρου σε γωνιές καθώς προσπαθεί να ευνοήσει και την ένταξη των μειονεκτούντων παιδιών στο νηπιαγωγείο. Επιπρόσθετα, παρακινούν τα παιδιά να πειραματιστούν έτσι ώστε να αντιληφθούν τις δυνατότητές τους και να τις δοκιμάσουν όσο το δυνατόν πιο πολύ. Επίσης, να δοκιμάσουν τα διάφορα υλικά και μέσα των γωνιών και να αναπτύξουν κάποια ταλέντα που προφανώς είναι «κρυμμένα» μέσα τους. Τέλος, αναπτύσσεται το συναίσθημα της συνεργασίας, το να σέβομαι το άλλο άτομο και να δουλεύω μαζί του καθώς επίσης, να πειθαρχούν σε πιθανούς κανόνες που θα υπάρχουν.

Για την σωστή οργάνωση αλλά και την επιτυχή χρήση των γωνιών προτείνεται να υπάρχουν κάποιο κανόνες. Οι κανόνες θέτουν το παιδί να λειτουργήσει μέσα σε κάποια όρια με αποτέλεσμα την επιτυχημένη ένταξή του στο κοινωνικό σύνολο στη

μετέπειτα ζωή του. Για την ομαλή διεξαγωγή του παιχνιδιού, καλό θα είναι οι κανόνες να γίνονται αποδεκτοί από το σύνολο των μαθητών και να τηρούνται. Η Σιβροπούλου (1997) αναφέρει 3 βασικούς κανόνες οι οποίοι είναι : ο αριθμός των παιδιών, το υλικό και η συντήρησή του και τέλος η ολοκλήρωση εργασίας.

Αναφορικά με τον αριθμό των παιδιών που απασχολούνται σε κάθε γωνιά έχουμε αναφέρουμε ότι εξαρτάται από το διαθέσιμο χώρο, το είδος των δραστηριοτήτων που θα υποστηρίζει αλλά και τον συνολικό αριθμό παιδιών που έχουμε καθώς και τον συνολικό αριθμό γωνιών. Από την έναρξη της σχολικής χρονιάς οργανώνουμε τον μέγιστο αριθμό που θα επισκέπτονται ταυτόχρονα μια συγκεκριμένη γωνιά. Τον συγκεκριμένο αριθμό για κάθε γωνιά, προτείνεται να τον γράφουμε είτε με νούμερα, είτε συμβολικά έξω από κάθε γωνιά, έτσι ώστε να γίνεται αντιληπτός και να μην υπερβαίνουμε το συγκεκριμένο όριο.

Το υλικό και η συντήρησή του είναι ένας βασικός κανόνας που τα παιδιά πολλές φορές είναι δύσκολο να τον τηρήσουν -ειδικά στην αρχή της χρονιάς όπου δεν έχουν οικειοποιηθεί ακόμη με τον χώρο και τα υλικά. Προτείνεται ο εκπαιδευτικός να εκπαιδεύει τα παιδιά να τακτοποιούν το υλικό που χρησιμοποίησαν σε χώρους όπου βρίσκονται κοντά σε κάθε γωνιά.

Τέλος, υπάρχει συγκεκριμένη διάρκεια για την απασχόληση των παιδιών στις γωνιές και ορίζεται σε αυτό το χρονικό διάστημα να τελειοποιήσουν την εργασία τους. Με τον συγκεκριμένο κανόνα τα παιδιά αναπτύσσουν το αίσθημα της υπεύθυνης συμπεριφοράς για την ολοκλήρωση των έργων τους. Βέβαια, πολλές είναι οι φορές που κάποιο παιδί δεν έχει προλάβει να ολοκληρώσει το έργο του, με αποτέλεσμα η νηπιαγωγός να του δώσει το περιθώριο την επόμενη φορά να το συνεχίσει και να το ολοκληρώσει.

Σε διάφορα παιδικά εγχειρίδια συναντούμε απόψεις για το ποια ακριβώς μορφή πρέπει να έχει ο χώρος του νηπιαγωγείου. Συχνά προχωρούν σε συγκεκριμενοποίηση γωνιών.

Ειδικότερα, η Σιβροπούλου (1997) προτείνει για την οργάνωση του χώρου 9 γωνιές οι οποίες είναι οι εξής: γωνιά του κουκλόσπιτου, γωνιά με το μαγαζάκι, γωνιά οικοδομικού υλικού, γωνιά με νερό και άμμο, γωνιά των εικαστικών, γωνιά της βιβλιοθήκης, θεατρική γωνιά, γωνιά παιδαγωγικών παιχνιδιών και γωνιά της μουσικής.

Αντίθετες απόψεις εκφράζονται από άλλους παιδαγωγούς που υποστηρίζουν ότι θα πρέπει η οργάνωση του χώρου του νηπιαγωγείου να στηρίζεται σε αρχές οι οποίες υιοθετούνται ανάλογα με τις ανάγκες, χαρακτηριστικά, λειτουργικότητα, κλπ του συγκεκριμένου χώρου και των ανθρώπων που θα αναπτύξουν εκεί τις δραστηριότητες.

Συγκεκριμένα ο Γερμανός (1998) προτείνει ως πιο σημαντική την αρχή της ευελιξίας στην οργάνωση του χώρου. Πιστεύει ότι ο σχολικός χώρος πρέπει να διαθέτει ευελιξία και να διευκολύνει την αλληλεπίδραση του παιδιού με αυτόν.

Η Κακανά (1998) υποστηρίζει ότι βασική επιδίωξη είναι να οργανώσουμε το χώρο σε γωνιές αλλά η οργάνωση της τάξης να βοηθάει στην ανάπτυξη ενός κλίματος ζεστού, φιλικού, χαρούμενου και άνετου. Επίσης, ο χώρος πρέπει να αποτελεί ένα περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα όπου θα υπάρχουν λεκτικές ανταλλαγές ανάμεσα στα παιδιά, καθώς επίσης θα ευνοείται η επικοινωνία.

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε πόσο βοηθάει η οργάνωση της τάξης σε γωνιές καθώς διευκολύνει την ανάπτυξη των παιδιών. Στην παρακάτω ενότητα θα παραθέσουμε τον ρόλο του εκπαιδευτικού και στη συνέχεια τον ρόλο του παιδιού στην οργάνωση του χώρου.

1.4. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Έχουμε συνηθίσει να ακούμε από διάφορους εκπαιδευτικούς να λένε ότι την τάξη τους την οργανώσαν πολύ καλά ή αντιμετώπισαν ορισμένες δυσκολίες. Ποιος όμως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οργάνωση του χώρου τον οποίο υποστηρίζουν διάφοροι παιδαγωγοί;

Ο Ματσαγγούρας (1999) αναφέρει την προσωπικότητα του εκπαιδευτικού ως σημαντικό παράγοντα για τη διαμόρφωση του κλίματος, των σχέσεων και των συμπεριφορών που αναπτύσσονται μέσα στη τάξη.

Όσο αφορά την οργάνωση του χώρου του νηπιαγωγείου, ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι σημαντικός αλλά όχι καθοριστικής σημασίας. Όπως αναφέρεται στον οδηγό νηπιαγωγού (2006) είναι προτιμότερο ο εκπαιδευτικός να οργανώσει τις γωνιές μαζί με τα παιδιά *«γιατί έχει διαπιστωθεί ότι αυτή η διαδικασία προωθεί την ενεργό συμμετοχή τους σε κάθε δραστηριότητα που αναπτύσσεται»* (Οδηγός Νηπιαγωγού, 2006, σ.64).

Στην συνέχεια, θα παραθέσουμε μερικές επίσημες προτάσεις, όπως αυτές καταγράφονται στον Οδηγό νηπιαγωγού (σ 59-66).

Ο εκπαιδευτικός στην αρχή της σχολικής χρονιάς έχει διαμορφώσει τρεις περίπου σταθερές γωνιές (πχ γωνιά οικοδομικού υλικού, συζήτησης και βιβλιοθήκης) και στη συνέχεια διαμορφώνει μαζί με τα παιδιά και τις υπόλοιπες βάση τα ενδιαφέροντα και τις επιθυμίες των παιδιών. Οι αρχικές γωνιές που είχε σχεδιάσει μπορούν να τροποποιηθούν βάση των ιδεών και επιθυμιών των παιδιών.

Στην οργάνωση του χώρου του νηπιαγωγείου σε γωνιές γίνεται μια συζήτηση ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τα παιδιά όπου αναφέρονται οι ιδέες και οι σκέψεις καθενός. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να καταθέσει τις ιδέες του για το ποιες γωνιές μπορούν να υπάρξουν μέσα στην τάξη. Στη συνέχεια καλεί τα παιδιά να του πούνε ποιες γωνιές από αυτές θα ήθελαν να υπάρξουν στο χώρο του νηπιαγωγείου. Εάν ο αριθμός των γωνιών είναι αρκετός και το μέγεθος της αίθουσας δεν ανταποκρίνεται, εκπαιδευτικός και παιδιά καλούνται να αποφασίσουν ποιες γωνιές θα πρέπει να αφαιρέσουν. Αφού γίνει η επιλογή των συγκεκριμένων γωνιών, ο εξοπλισμός θα γίνει πάλι από κοινού ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τα παιδιά. Ο εκπαιδευτικός προτείνεται να συζητήσει για το υλικό που υπάρχει σε καθεμία γωνιά και έχουν στη διάθεσή τους και ενδεχομένως για τις δυνατότητες που έχουν για ανανέωση.

Η χωροθέτηση των γωνιών στην αίθουσα είναι μια διαδικασία την οποία θα πρέπει να οργανώσει ο εκπαιδευτικός έτσι ώστε και τα παιδιά να έχουν οπτική επαφή με τις άλλες γωνιές καθώς επίσης και ο ίδιος να μπορεί να έχει μια συνολική «εποπτεία του χώρου.» Επίσης, θα πρέπει να δώσει στα παιδιά το ερέθισμα να οργανώσουν μαζί τα υλικά κάποιων γωνιών, τα υλικά θα πρέπει να είναι τοποθετημένα σε σημεία και κυρίως στο ύψος ώστε να μπορούν τα παιδιά να τα χρησιμοποιούν από μόνα τους.

Η διακόσμηση των τοίχων της τάξης δεν είναι αρμοδιότητα του εκπαιδευτικού αλλά σε συνεργασία με τα παιδιά. Από κοινού θα επιλέξουν με τι υλικά θα διακοσμήσουν τους τοίχους καθώς επίσης μπορούν να φέρουν υλικά από το σπίτι τους.

Κύριο μέλημα του εκπαιδευτικού είναι να φροντίζει οι γωνιές να είναι άνετες και με χρωματική αρμονία στο χώρο της τάξης. Επίσης, η οργάνωση των γωνιών πρέπει να προσελκύει το μαθητή να τις επισκεφτεί και να ασχοληθεί με αυτές με βάση την αρχή της παιδικής κλίμακας αλλά και την παιδοκεντρικότητας καθώς και της αυτενέργειας.

Επιπρόσθετα, ο εκπαιδευτικός με τη βοήθεια πάντα των παιδιών, μπορεί να οργανώσει κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς άλλη γωνιά η οποία θα εξυπηρετεί κάποιο σχέδιο εργασίας που αναπτύσσεται στην τάξη. Η διαδικασία οργάνωσης είναι αυτή που ακολουθείται όπως οργανώθηκαν οι υπάρχουσες γωνιές.

Τέλος, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να οργανώσει τους αποθηκευτικούς χώρους και τα ράφια σε κάθε γωνιά για την ταξινόμηση των υλικών σύμφωνα με την εύκολη πρόσβαση των παιδιών σε αυτά. Επίσης, για να είναι ασφαλή η μετακίνηση των παιδιών στο χώρο της τάξης, πρέπει οι διάδρομοι να είναι χωρίς εμπόδια.

Συμπερασματικά λοιπόν, διαπιστώνουμε ότι σύμφωνα με τις σύγχρονες παιδαγωγικές τάσεις, ο σχολικός χώρος οργανώνεται από κοινού του εκπαιδευτικού και των παιδιών. Βέβαια, πιστεύουμε ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να λαμβάνει πολύ

σοβαρά τις επιθυμίες και τις ανάγκες των παιδιών και στη συνέχεια να κατευθύνει βάσει αυτών την οργάνωση.

1.5. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Όπως αναφέραμε στην παραπάνω ενότητα, η οργάνωση του χώρου του νηπιαγωγείου γίνεται από κοινού του εκπαιδευτικού αλλά και των παιδιών. Τα παιδιά προτείνεται να νιώθουν άνετα με τον χώρο έτσι ώστε να εκφράζουν τις ιδέες τους για την διαμόρφωσή του.

Οι ιδέες και η φαντασία των παιδιών όπως γνωρίζουμε είναι αμέτρητη. Έτσι λοιπόν, υποστηρίζουμε ότι θα ήταν καλό ο εκπαιδευτικός να είναι ελεύθερος και καταδεκτικός στις ιδέες των παιδιών σχετικά με την οργάνωση του χώρου.

Υποστηρίζουμε ότι όταν ένα παιδί εκφράζει την άποψή του και στη συνέχεια νιώθει ότι ο ενήλικας την σέβεται, τότε νιώθει εξοικειωμένο με αποτέλεσμα να αλληλεπιδρά με το περιβάλλον του νηπιαγωγείου.

ΣΕΛΙΔΕΣ: 25, 29, 30, 31, 32, 34, 37, 41
46, 47, 56, 57, 70-73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 :

ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρούμε να μελετήσουμε και να ορίσουμε το παιχνίδι μέσα από διάφορες θεωρίες που έχουν καταγραφεί από παιδαγωγούς, ψυχολόγους αλλά και φιλόσοφους. Στη συνέχεια αναφέρουμε τα είδη του παιχνιδιού και αναλύουμε το συμβολικού παιχνίδι. Επίσης, στο κεφάλαιο αυτό προσεγγίζουμε το παιχνίδι των παιδιών κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων, καθώς επίσης τον ρόλο του εκπαιδευτικού στη συγκεκριμένη διάρκεια.

2.1. ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

«Πρέπει να σημειωθεί ότι τα παιχνίδια των παιδιών δεν είναι παιχνίδια και πρέπει να τα θεωρούμε από τις πιο σοβαρές πράξεις τους.»

MONTAINIOS

Ως παιχνίδι ορίζεται κάθε είδους αναψυχή του παιδιού, το οποίο μπορεί να είναι είτε αυθόρμητη χωρίς καθορισμένη δομή, απασχόληση βασισμένη στη φαντασία, είτε οργανωμένη δραστηριότητα με καθορισμένους κανόνες. (Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, τόμος 47, 1981). Επιπρόσθετα, το παιχνίδι μπορεί να θεωρηθεί ως αντικείμενο το οποίο απασχολεί και ψυχαγωγεί το παιδί.

Με την λέξη ΠΑΙΧΝΙΔΙ εννοούμε την δραστηριότητα η οποία είναι ελεύθερη και αφιλοκερδή καθώς επίσης προσφέρει στο παιδί ικανοποίηση σε συναισθηματικό αλλά και αισθητηριακό επίπεδο. Η Διακογεωργίου (1995) υποστηρίζει ότι το παιχνίδι είναι το κύριο περιεχόμενο της ζωής του παιδιού. Το παιχνίδι του παιδιού ξεκινάει με τη γέννησή του και γίνεται αντιληπτό μέσα στις πρώτες εβδομάδες της ζωής του. Στην προσχολική ηλικία συγκεκριμένα, το παιχνίδι χρησιμοποιείται ως ένα από τα βασικά μέσα τρόπου έκφρασης και επίλυσης διαφόρων συναισθηματικών

προβλημάτων της ανάπτυξης.

Πριν ξεκινήσουμε να αναφέρουμε τις διάφορες θεωρίες για το παιχνίδι θέλουμε να τονίσουμε την άποψη του Πανταζή (1997) ο οποίος θεωρεί ότι θεωρίες για το παιχνίδι λειτουργούν ως «δεξαμενή μαρτυριών» για το παιχνίδι και οι οποίες διατυπώνονται με ποικίλους σκοπούς και θεωρητικές απαιτήσεις.

Σχεδόν όλοι οι παιδαγωγοί, φιλόσοφοι αλλά και ψυχολόγοι ασχοληθήκαν με την ενεργητική επίδραση του παιχνιδιού στην αγωγή του παιδιού. Παρακάτω θα επιχειρήσουμε να αναφέρουμε συνοπτικά τις απόψεις των παιδαγωγών αλλά και ψυχολόγων οι οποίοι είναι Fröbel, Groos, Claparède, Château, Vygotsky, Freud, Decroly, Montessori, Spencer, Winnicott, Callois, Janet, Bruner, Piaget και Huizinga.

Ο Πλάτωνας συνιστούσε στην Πολιτεία «Παίζων τους παίδας τρέφε ώ Άριστε» διότι θεωρούσε το παιχνίδι ως την σπουδαιότερη μορφή διδασκαλίας.

Ο Αραβανής (1981) αναφέρει την άποψη του Fröbel σχετικά με το παιχνίδι. Ο Fröbel όριζε το παιχνίδι σαν μια αυθόρμητη έκφραση του εσωτερικού κόσμου του παιδιού η οποία του προσδίδει ευχαρίστηση αλλά και ελευθερία. Ο Fröbel αποδίδει μεγάλη σημασία στο παιχνίδι όπως αναφέρει ο Κιτσαράς (2001) γι' αυτό το λόγο επιλέγει τα παιχνίδια «δώρα» τα οποία είναι η βάση του παιδαγωγικού του συστήματος. Ο ίδιος θεωρεί επίσης το παιχνίδι το μοναδικό τρόπο μόρφωσης που ανταποκρίνεται στη φύση του νηπίου.

Η Ντολιοπούλου (1999) αναφέρει ότι ο Vygotsky θεωρεί ότι τα παιδιά μπορούν να ασχολούνται με πολλές δραστηριότητες, αλλά μια θα είναι η κύρια και βαρυσήμαντη για την ανάπτυξή τους. Συνεχίζει λέγοντας, ότι η κύρια δραστηριότητα για τα παιδιά προνηπιακής και νηπιακής ηλικίας είναι το παιχνίδι.

Ο ψυχολόγος Karl Groos διατύπωσε την «θεωρία της εξάσκησης». Σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία, το παιχνίδι θεωρείται ένα μέσο για την φυσική αλλά και ηθική ανάπτυξη. Στη συγκεκριμένη θεωρία, ο Karl Groos αναφέρεται στην απόκτηση και

τελειοποίηση των αναγκών εκείνων δεξιοτήτων μέσω του παιχνιδιού για την επιβίωση του ατόμου στην ενήλικη ζωή. (Σιβροπούλου, 1997)

Ο Claparède, έκρινε και προσπάθησε να αναλύσει όλες εκείνες τις θεωρίες οι οποίες αναφερόταν στη «φύση» και στους σκοπούς του παιχνιδιού. Διατύπωσε τη «θεωρία αυτοαγωγής» επηρεασμένος από τη θεωρία του Groos. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη θεωρία, το παιχνίδι χρησιμοποιείται από το παιδί ως μέσο επίτευξης σκοπών, οι οποίοι βρίσκονται έξω από το παιχνίδι. Ο ίδιος υποστήριζε ότι το παιχνίδι πρέπει να αποτελεί το σημαντικότερο εργαλείο για την διδακτική και παιδαγωγική εργασία του νηπιαγωγείου.

Ο Château διατύπωσε τη «θεωρία της επιβεβαίωσης του εγώ» σύμφωνα με την οποία το παιδί ψάχνει να βρει ριψοκίνδυνα παιχνίδια για να προβάλλει στους ηλικιακά μεγαλύτερους του ότι έχει δύναμη και θάρρος, αποσκοπώντας την επιβεβαίωση της προσωπικότητάς του. Επίσης, το παιχνίδι θεωρείται από τον Chateau ως μέσο «λύτρωσης» βρίσκοντας φανταστικές ανακουφίσεις από τις εγκλωβισμένες συγκινήσεις, απογοητεύσεις αλλά και στερήσεις,

Ο Vygotsky ορίζει το παιχνίδι « ως μια δημιουργία μιας φανταστικής κατάστασης καθώς επίσης δίνει διέξοδο στην ένταση που δημιουργείται από την επιθυμία του παιδιού να εκπληρώσει γενικές και μακροπρόθεσμες συναισθηματικές ανάγκες που δεν μπορούν να εκπληρωθούν από την κοινωνία. » (Σιβροπούλου, 1997, σ.12)

Η Αυγητίδου (2001) αναφέρει ότι οι ψυχαναλυτές ενδιαφέρονται για την έκφραση των αρνητικών συναισθημάτων μέσω του παιχνιδιού. Η ίδια αναφέρει ότι ο Freud υποστήριζε ότι το παιχνίδι έχει ένα καθαρτικό ρόλο με αποτέλεσμα να διευκολύνει το παιδί να εκφράσει τους φόβους του και να αποφορτιστεί από την ένταση και την πιθανή επιθετικότητά του. Επιπρόσθετα, ο ίδιος υποστηρίζει ότι παιδί παίζει για διάφορους λόγους. Ένας λόγος είναι ότι θέλει το άτομο να προβάλλει τις επιθυμίες του, τα ευχάριστα ή δυσάρεστα γεγονότα. Επίσης, μπορεί να προσπαθεί να απαλλαχτεί από τις εσωτερικές συγκρούσεις που πιθανόν το βασανίζουν. Τέλος, για τον Freud, το παιχνίδι παρέχει στα παιδιά μια διέξοδο για την εκπλήρωση των

επιθυμιών τους αλλά και την αντιμετώπιση τραυματικών εμπειριών. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, το παιδί δημιουργεί συνεχόμενες επαναλήψεις συγκεκριμένων περιστατικών από πιθανές τραυματικές του εμπειρίες, με αποτέλεσμα να του δίνει την ευκαιρία να ελέγχει μια κατάσταση στην οποία υπήρχε ως παθητικός δέκτης.

Ο Decroly αλλά και η Montessori, θεωρούν το παιχνίδι ως ένα βασικό μέσο αγωγής και εκπαίδευσης αλλά το εισάγουν στο σύστημά τους με διαφορετικό τρόπο. Ο Decroly διέκρινε διάφορους τύπους αναγκών που μέσα σε αυτές είναι τα ένστικτα και οι επιθυμίες που περιλαμβάνουν το παιχνίδι και τη μίμηση. Αυτά τα ένστικτα υποστήριζε ότι συμβάλλουν στη φυσική αλλά και ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού. (Jean Houssaye, 2000)

Η Montessori θεωρούσε το παιχνίδι ότι είναι μια ανάγκη του παιδιού έμφυτη και για το λόγο αυτό το νηπιαγωγείο θα πρέπει να προσαρμόζει τις δραστηριότητές του σύμφωνα με αυτές τις ανάγκες. Επίσης, η Montessori ευνοούσε τα κατασκευαστικά παιχνίδια όπου χρησιμοποιούνταν ειδικά σχεδιασμένα υλικά και δεν υποστήριζε το φαντασικό ή το κοινωνικό-δραματικό παιχνίδι. (Αυγητίδου, 2001)

Ο Spencer διατύπωσε τη θεωρία της «πλεονάζουσας ενέργειας.» Σύμφωνα λοιπόν με τη συγκεκριμένη θεωρία, το παιχνίδι θεωρείται μέσο εκτόνωσης της πλεονάζουσας ενέργειας του παιδιού. Όταν ικανοποιηθούν όλες οι βασικές ανάγκες του ατόμου, απομένει ένα μέρος της πλεονάζουσας ενέργειας και χρησιμοποιείται ως διέξοδο εκτόνωσης μέσα από το παιχνίδι. (Σιβροπούλου, 1997)

Για τον Winnicott, το παιχνίδι θεωρείται το μέσο για την επίλυση συναισθηματικών προβλημάτων του παιδιού. «*Το παιδικό παιχνίδι μπορεί να είναι μια ειλικρίνεια απέναντι στον εαυτό του, όπως ακριβώς το ίδιο μπορεί να είναι τα ρούχα για τον ενήλικα. Το παιχνίδι, όπως τα όνειρα, εξυπηρετεί την αποκάλυψη του εαυτού και της επικοινωνίας σε ένα βαθύ επίπεδο.*» (Παιδαγωγική Ψυχολογική, 1989, σ.3575)

Ο Callois θεωρείται από τους σημαντικότερους μελετητές του παιχνιδιού. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι το παιχνίδι είναι μια ελεύθερη δραστηριότητα χωρίς τη μορφή της

υποχρέωσης, και διαφέρει από τις άλλες δραστηριότητες καθώς έχει το δικό της χώρο και χρόνο. Επιπρόσθετα, το παιχνίδι έχει απρόβλεπτη εξέλιξη αλλά και κατάληξη επειδή το διακατέχει η ελευθερία του παιδιού να διαμορφώνει το ίδιο την εξέλιξή του.

Ο Jânet διατύπωσε τη «θεωρία της επιτυχίας» σύμφωνα με την οποία το παιχνίδι δίνει στο παιδί το συναίσθημα της χαράς και της «εύκολης» επιτυχίας των διάφορων προσπαθειών καθώς δεν μπορεί να βιώσει ακόμη τις δύσκολες αλλά και επίπονες χαρές της ζωής. Για τον παραπάνω λόγο, επινοεί με την φαντασία του συνθήκες οι οποίες ευνοούν την παροχή επιτυχιών με αποτέλεσμα τόνωσης της αυτοαξίας, αυτοεκτίμησης, χαράς αλλά και αισιοδοξίας του παιδιού. (Σιβροπούλου, 1997)

Ο Piaget ενδιαφέρθηκε «για την σχέση του παιδιού με την ανάπτυξη της γνώσης των αντικειμένων στο φυσικό κόσμο και όχι για το χαρακτήρα των συμβολικών μορφών που δημιουργούνται σε αυτό.» (Αυγητίδου, 2001, σ.19) Ο ίδιος δεν υποστήριζε την ιδέα ότι το παιχνίδι συντελεί στη λειτουργική άσκηση των δυνάμεων του παιδιού. Επισημαίνει, ότι δυσκολευόμαστε να αντιληφθούμε τη βαθύτερη ουσία του παιχνιδιού διότι προσπαθούμε να το εξηγήσουμε ξεχωριστά και δεν επικεντρωνόμαστε στο γεγονός ότι είναι μια ειδική μορφή ολόκληρης της συμπεριφοράς. Κατά τον Piaget, το παιχνίδι είναι μια εκούσια δραστηριότητα κατά την οποία το άτομο βρίσκεται σε μια συνεχή προοδευτική πορεία γεμάτη από διάφορες αναζητήσεις και καταστάσεις. Με το παιχνίδι, το παιδί συγκεντρώνει διάφορες πληροφορίες αλλά και ερεθίσματα από τον εξωτερικό περίγυρο και τα προσαρμόζει στον δικό του εσωτερικό κόσμο. Ο Piaget έκανε λόγο για τρεις κατηγορίες παιχνιδιού. Μίλησε για το παιχνίδι της άσκησης, το συμβολικό παιχνίδι και το παιχνίδι των κανόνων. (Κιτσαράς, 2001)

Τέλος, ο Χουιζίνγκα (1989) υποστηρίζει ότι κάθε θεωρία για το παιχνίδι περιέχει κάποια δόση αλήθειας αλλά πάντα είναι ημιτελή. Προσθέτει επίσης λέγοντας ότι «το

παιχνίδι είναι μια λειτουργία της ζωής, αλλά δεν επιδέχεται ακριβή ορισμό από λογική, βιολογική είτε αισθηματική άποψη.» (Χουιζίνγκα 1989, σ.19)

Θέλουμε να επισημαίνουμε ότι παρόλο που υπάρχουν διάφορες θεωρίες για το παιχνίδι, ακριβής ορισμός δεν υπάρχει. Ωστόσο όμως διαπιστώνουμε ότι από όλους όσοι έχουν ασχοληθεί με την έννοια του παιχνιδιού, το θεωρούν ένα μέσο ευχαρίστησης και απόλαυσης, καθώς επίσης δεν εξυπηρετεί ένα συγκεκριμένο και προκαθορισμένο σκοπό.

Στο πλαίσιο αυτής της ενότητας προσπαθήσαμε να σκιαγραφήσουμε βασικές θέσεις μεγάλων παιδαγωγών και ψυχολόγων αναφορικά με το παιχνίδι. Στην επόμενη ενότητα θα ασχοληθούμε για μια κατηγορία του παιχνιδιού που είναι το συμβολικό παιχνίδι.

2.2. ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Το συμβολικό παιχνίδι αναπτύσσεται παράλληλα με την εμφάνιση της βρεφικής ηλικίας (18ος - 2ο έτος). Πρόκειται για μια θεμελιώδης μεταμόρφωση στην γνωστική ανάπτυξη του παιδιού. Το παιδί ξεκινάει να είναι ικανό στην παραγωγή νοητικών εικόνων που αντιπροσωπεύουν αντικείμενα και καταστάσεις που μπορεί να είναι και ανύπαρκτα.

Ο Piaget όπως αναφέραμε στην παραπάνω ενότητα, διακρίνει 3 κατηγορίες παιχνιδιού, το παιχνίδι της άσκησης, το συμβολικό παιχνίδι και το παιχνίδι των κανόνων. Ο Γερμανός (1998) αναφέρει την άποψη του Piaget για το συμβολικό παιχνίδι. Το συμβολικό παιχνίδι *«αποσκοπεί στην αφομοίωση του Πραγματικού στο Εγώ του παιδιού, με συνθήκες που είναι φιλικές προς την παιδική πραγματικότητα, ενώ παράλληλα του εξασφαλίζουν νέους τρόπους έκφρασης, πέρα από τις δυνατότητες της γλώσσας.»* (Γερμανός, 1998, σ.70)

Η Αυγητίδου (2001) αναφέρει ότι ο Piaget υποστήριζε ότι το παιδί όταν παίζει συμβολικά παιχνίδια εσωτερικεύει τον εξωτερικό κόσμο βάση των επιθυμιών και των

αναγκών του με αποτέλεσμα να διαμορφώνει την προσωπικότητά με τις δικές του απαιτήσεις.

Ο ίδιος υποστηρίζει ότι το συμβολικό παιχνίδι είναι η δεύτερη μορφή του παιδικού παιχνιδιού και εμφανίζεται στο τέλος της βρεφικής ηλικίας. Το συμβολικό παιχνίδι βρίσκεται μεταξύ 2 και 6 ετών στο αποκορύφωμά του σε συνάρτηση με την εμφάνιση της συμβολικής λειτουργίας. Το παιδί είναι σε μια διαδικασία μίμησης. Μιμείται τα πάντα που βλέπει γύρω του, ήχους αλλά και γεγονότα που υπάρχουν τη δεδομένη στιγμή ή τα έχει δει - ακούσει στο παρελθόν. Σε αυτήν την ηλικία το παιδί κατακτά την ικανότητα αναπαράστασης δηλαδή το να συμβολίζει ένα αντικείμενο μέσω κάποιου άλλου. Ο Piaget ονομάζει «σημαίνον» αντικείμενο αυτό που χρησιμοποιεί το παιδί για να αναπαραστήσει το «σημαινόμενο» αντικείμενο το οποίο είναι το αντικείμενο που αναπαραστά και είναι φανταστικό. Για παράδειγμα το παιδί που συμβολίζει το μικρόφωνο με ένα μαρκαδόρο πιστεύει ότι έχει μπροστά του αυτό που στη φαντασία του είναι ζωντανό και η μνήμη έχει το ρόλο να διατηρεί τη φαντασία του. Για να υπάρξουν τα συμβολικά παιχνίδια πρέπει να είναι απαραίτητη η παρουσία της φαντασίας, των κινήσεων αλλά και η συμμετοχή των αισθήσεων. Τέλος, το συμβολικό παιχνίδι κατά τον Piaget, δεν είναι μόνο μια αυθόρμητη δραστηριότητα η οποία προσφέρει διασκέδαση αλλά συντελεί και στην επέκταση των δεξιοτήτων του. (Κιτσαράς, 2001)

Στην αρχή του συμβολικού παιχνιδιού, η αναπαράσταση είναι απλή καθώς το παιδί είναι ικανό να αναπαραστήσει μέχρι 2 καταστάσεις. Επειδή όμως η αναπαραστατική ικανότητα αναπτύσσεται, αυξάνεται και η ικανότητα του παιδιού να αναπαραστεί ανάμεσα σε σύμβολα και στις δραστηριότητές του. Τα παιδιά που χρησιμοποιούν για να παίξουν συμβολικά παιχνίδια, η λογική κρίση δεν κατευθύνει τη φαντασία τους. Το παιδί παίζει σύμφωνα με τις επιθυμίες, τις ανάγκες, τις προσδοκίες αλλά και με τα βιώματά του.

Ο Tucher (1989) θέλοντας να τονίσει τους «διαλόγους» που χρησιμοποιούν τα παιδιά για να συνομιλήσουν με άψυχα πράγματα, όρισε την λέξη ανιμισμός. Ο ίδιος

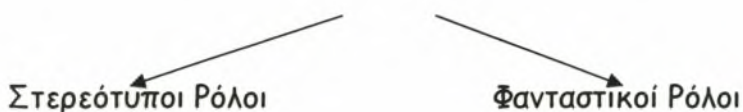
Θεωρεί ότι ο ανιμισμός είναι ένα βασικό χαρακτηριστικό της παιδικής σκέψης. Το παιδί είναι ανίκανο να αποσυνδέσει τον εσωτερικό από τον εξωτερικό του κόσμο γι' αυτό χρησιμοποιεί τον ανιμισμό. Έτσι, ταυτίζει τα εξωτερικά αντικείμενα με ορισμένες δικές του σκέψεις και δικά του συναισθήματα.

Στην αρχή του 2^{ου} έτους εμφανίζονται αρχικά τα μιμητικά παιχνίδια. Ο Κόφφας (1994) υποστηρίζει ότι το μιμητικό παιχνίδι σχετίζεται άμεσα το συμβολικό παιχνίδι. Τα μιμητικά παιχνίδια εκδηλώνονται στις αρχές περίπου του 2^{ου} έτους την ίδια περίοδο όπου εμφανίζονται και τα συμβολικά σχήματα της παραστατικής σκέψης. Στο μιμητικό παιχνίδι, το παιδί αναπαριστά τις πράξεις των μεγαλύτερων ηλικιακά ατόμων. Σε αυτή τη διαδικασία, το παιδί δε χρησιμοποιεί αντικείμενα που χρησιμοποιούν οι μεγαλύτεροι που θέλει να «ταυτιστεί», καθώς επίσης δεν υπάρχει κάποια επιδίωξη ενός σκοπού. Το παιδί, μιμείται τις πράξεις των μεγάλων, τις κινήσεις αλλά και τις χειρονομίες του που πολλές φορές τις θεωρεί παράξενες, πρώτα με την παρουσία του ατόμου-προτύπου και αργότερα χωρίς την παρουσία του. Επίσης, το παιδί χρησιμοποιεί το μιμητικό παιχνίδι για να δηλώσει ανεκπλήρωτες επιθυμίες, ρόλους αλλά και σχέσεις με το οικείο περιβάλλον του. Όταν το παιδί σε μια μιμητική διαδικασία χρησιμοποιεί υλικά-συμβολικά αντικείμενα, τότε το παιχνίδι δεν ονομάζεται μιμητικό αλλά συμβολικό παιχνίδι. από την παραπάνω πρόταση, συμπεραίνουμε ότι το μιμητικό παιχνίδι είναι μια είδους μορφή του συμβολικού και δραματικού παιχνιδιού. Το μιμητικό παιχνίδι όπως και το συμβολικό μπορεί να είναι ατομικό αλλά και ομαδικό. Μέσα στην ομάδα, το παιδί αναλαμβάνει ένα ρόλο και είναι υπεύθυνο για την εξέλιξη του παιχνιδιού. Οι αρμοδιότητες αλλά και οι ευθύνες που ανήκουν στο παιδί του δημιουργούν το αίσθημα της γοητείας. Το παιδί στην αρχή δείχνει να μιμείται συγκεκριμένες πράξεις που βλέπει να κάνουν άλλοι άνθρωποι. Στη συνέχεια αναπαράγει πράξεις που βλέπει να κάνουν άλλοι άνθρωποι που ίσως έχει παρατηρήσει στο παρελθόν, αυτό ονομάζεται καθυστερημένη μίμηση. (Garvey, 1990)

Συνήθως, τα μιμητικά παιχνίδια περιέχουν αφηγήσεις, έκφραση σκέψεων αλλά και συναισθημάτων καθώς επίσης και ερωταποκρίσεις. Με αυτόν τον τρόπο υποβοηθούν την ανάπτυξη της λεκτικής ικανότητας και της φαντασίας. Η ικανότητα των παιδιών να επινοούν διάφορους ρόλους οφείλεται στο γεγονός ότι αποκτούν την απαραίτητη συμβολική ικανότητα αλλά και γλωσσικές δεξιότητες.

Η Garvey (1990), υποστηρίζει ότι υπάρχουν 4 τύποι ρόλων που τα παιδιά υιοθετούν στο παιχνίδι τους. Οι ρόλοι αυτοί είναι οι εξής : πρακτικοί ρόλοι, οικογενειακοί ρόλοι, ρόλοι χαρακτήρα, περιφερειακοί ρόλοι και θα τους αναλύσουμε τον καθένα ξεχωριστά παρακάτω.

- ♦ Πρακτικοί Ρόλοι : υπεύθυνοι για την οργάνωσή τους είναι ένα αντικείμενο ή μια δραστηριότητα. Οι χαρακτήρες από αυτούς τους ρόλους υποδύονται συγκεκριμένες λειτουργίες. Για παράδειγμα, τα παιδιά βρίσκονται σε ένα δειπνο, και τα δυο παιδιά μπορούν να παίζουν τους ανθρώπους που δειπνούν, ή το ένα μπορεί να αναλάβει τον ρόλο του σερβιτόρου.
- ♦ Οικογενειακοί Ρόλοι : οι ρόλοι αυτοί εμφανίζονται κυρίως σε ζεύγη. Είναι πολύ εύκολο να προβλέψει κανείς για παράδειγμα, ότι όταν εμφανίζεται η μαμά, θα εμφανιστεί ένα μωρό ή ένας μπαμπάς. οι ρόλοι αυτοί μπορεί να είναι μαμά, μπαμπάς, σύζυγος-η, μωρό, παιδί (γιος, κόρη), αδερφός-η, παππούς, γιαγιά. Οι συγκεκριμένοι ρόλοι είναι πολύ συχνοί στο παιχνίδι των παιδιών και διαρκούν μεγάλα διαστήματα. Πολλές είναι οι φορές που οι οικογενειακοί ρόλοι συμπίπτουν με τους πρακτικούς ρόλους.
- ♦ Ρόλοι Χαρακτήρα : διακρίνονται σε :

Οι στερεότυποι ρόλοι είναι οι χαρακτήρες που διακρίνονται εύκολα και μπορούμε εύκολα να προβλέψουμε τις συμπεριφορές και τις στάσεις που έχει το άτομο που υποδύεται τον συγκεκριμένο ρόλο. Οι συγκεκριμένοι ρόλοι αφορούν χαρακτήρες οι οποίοι κατηγοριοποιούνται βάσει του επαγγέλματος, της προσωπικότητας ή των

συνηθειών καθώς επίσης το πεδίο δράσης τους είναι αρκετά περιορισμένο. Για παράδειγμα, ο ρόλος του αστυνόμου.

Οι φανταστικοί ρόλοι είναι φανταστικά πρόσωπα ή πρόσωπα επιστημονικής φαντασίας τα οποία προβάλλονται μέσα από την τηλεόραση, από τις ιστορίες ή μέσα από προφορικές

επικοινωνίες. Ένα παράδειγμα φανταστικού ρόλου είναι ο Superman.

♦ Περιφερειακοί Ρόλοι : είναι πρόσωπα τα οποία δεν λαμβάνουν μέρος στον τόπο όπου πραγματοποιείται το παιχνίδι αλλά βρίσκονται στο περιθώριο.

Η Ντολιοπούλου (1999) αναφέρει ότι Vygotsky υποστηρίζει ότι κατά τη διάρκεια του συμβολικού παιχνιδιού τα παιδιά λειτουργούν στο ανώτερο επίπεδο της «ζώνης της επικείμενης ανάπτυξης». Θυμίζουμε ότι ο όρος «ζώνη της επικείμενης ανάπτυξης» περιγράφει μια βασική θέση του Vygotsky σύμφωνα με την οποία είναι η *«προώθηση της διδασκαλίας ως το σημείο που μπορεί να φτάσει το παιδί, είτε μόνο του, είτε με την βοήθεια και την καθοδήγηση ενός ενήλικου ή πιο ικανού συνομηλίκου.»* (Ντολιοπούλου, 1999, σ.100)

Συνεπώς, η αυθόρμητη δραστηριότητα του παιδιού στο πλαίσιο του παιχνιδιού δίνει στοιχεία στον εκπαιδευτικό για την ανάπτυξη του παιδιού και άρα μπορεί να δει τα όρια της παρέμβασής του.

Συνεχίζοντας, ο Vygotsky υποστηρίζει ότι η επίδραση του συμβολικού παιχνιδιού στην γνωστική εξέλιξη του παιδιού της προσχολικής ηλικίας συγκεκριμένα είναι πολύ μεγάλη. Σύμφωνα με τον ίδιο, μέσα από το συμβολικό παιχνίδι, το παιδί μαθαίνει να ρυθμίζει τη συμπεριφορά του μέσα από την άμεση αντίληψη των αντικειμένων αλλά και μέσα από τις ιδέες που έχει για τα συγκεκριμένα αντικείμενα. Όταν για παράδειγμα το παιδί παίρνει ένα κομμάτι ξύλου και υποκρίνεται ότι το ξύλο είναι ένα άλογο, τότε το παιδί παραβιάζει τα φυσικά χαρακτηριστικά του ξύλου και τα αντικαθιστά με την σκέψη που έχει στο μυαλό του για το άλογο. Η Ντολιοπούλου (1999) κάνει μια αναφορά στα πλεονεκτήματα του συμβολικού παιχνιδιού κατά τον Vygotsky. Σύμφωνα με τον ίδιο, το συμβολικό παιχνίδι

συμβάλλει στην προώθηση της νοητικής αλλά και κοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού, αναπτύσσεται η γλωσσική ανάπτυξη καθώς η γλώσσα είναι το «εργαλείο» με το οποίο καθορίζονται τις πιο πολλές φορές οι ρόλοι, οι κανόνες και οι στόχοι του παιχνιδιού. Επίσης, ο Vygotsky υποστήριζε ότι το συμβολικό παιχνίδι συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας γνωστικής δεξιότητας, τη μνήμης. Ακόμη, καθιστά το παιδί περισσότερο συνεργάσιμο και αναπτύσσεται η φαντασία και η δημιουργικότητα των παιδιών. Τέλος, αναπτύσσεται η προσπάθεια αρχικά και στη συνέχεια η ικανότητα των παιδιών να κατανοούν τα συναισθήματα των άλλων.

Ο Γερμανός (1998) υποστηρίζει ότι ο χώρος συνδέεται με το παιχνίδι. Προϋπόθεση για να υπάρχει το παιχνίδι αποτελεί η ύπαρξη του χώρου. Οι δυνατότητες για το παιχνίδι των παιδιών είναι διαφορετικές και εξαρτώνται από τον παράγοντα της κατοικίας. Είναι φυσικό, παιδιά τα οποία ζουν σε προάστια πόλεων έχουν περισσότερες δυνατότητες χώρου για παιχνίδι έξω από το σπίτι τους σε σχέση με τα παιδιά των αστικών πόλεων. Επίσης, το νηπιαγωγείο και η κατάλληλη διαμόρφωση του χώρου συμβάλλει στην ανάπτυξη του παιχνιδιού. Ο χώρος του νηπιαγωγείου πρέπει να δίνει αρκετά ερεθίσματα για ατομικό αλλά και ομαδικό παιχνίδι. Οι γωνιές που είναι κατάλληλα εξοπλισμένες με αρκετό υλικό, δίνουν την μοναδική ευκαιρία να πειραματιστεί, να χρησιμοποιήσει τα υλικά το παιδί και με την δική του φαντασία να δημιουργήσει διάφορα παιχνίδια.

Για να πραγματοποιηθεί λοιπόν συμβολικό παιχνίδι, βασική προϋπόθεση είναι το κατάλληλο περιβάλλον. Η ποικιλία των στοιχείων και των υλικών που διαθέτει το περιβάλλον, ενεργοποιούν τη φαντασία, καθώς και τη δημιουργικότητα των παιδιών.

Ένα διαμορφωμένο κατάλληλα περιβάλλον εξάπτει τη φαντασία των παιδιών και δημιουργεί την «ψευδαίσθηση» ότι οι φανταστικές καταστάσεις που ζει λαμβάνουν μέρος στην πραγματικότητα! Οι ρόλοι μέσα στο συμβολικό παιχνίδι, όπως έχουμε

προαναφέρει, προσδίδουν σημαντικά χαρακτηριστικά όπως η αυτονομία και η ελευθερία που αποτελούν σημαντικά εφόδια για την ανάπτυξη του παιδιού.

Ο Γερμανός (1998) αναφέρει την έννοια του «πεδίου παιχνιδιού» για να διατυπώσει μια ειδική ενότητα χώρου στην οποία αναπτύσσονται οι δραστηριότητες παιχνιδιού.

Το πεδίο παιχνιδιού πρόκειται για έναν τόπο στον οποίο ενώνονται με ένα δυναμικό τρόπο τα εξής στοιχεία : (Γερμανός, 1998, σ.66)

« - ο χώρος που προσδιορίζεται από τα υλικά του χαρακτηριστικά

- το άτομο, με την εμπειρία του, τις δυνατότητες και τις προσδοκίες του

- οι εξωτερικές παρεμβάσεις

- η προσαρμοστικότητα σε τυχόν αλλαγές.»

Στο συμβολικό παιχνίδι, πραγματοποιείται μια άτυπη αναδιοργάνωση στο χώρο. Τα φυσικά χαρακτηριστικά του χώρου διατηρούνται αλλά ο πραγματικός χώρος χρησιμοποιείται διαφορετικά από αυτό που είναι. Με τον τρόπο αυτό ο υλικός χώρος αποκτά πολλές ταυτότητες σε διαφορετικές καταστάσεις παιχνιδιού.

Συμπερασματικά το συμβολικό παιχνίδι είναι πολύ σημαντικό στη ζωή των παιδιών. Στο νηπιαγωγείο συμβολικό παιχνίδι αναπτύσσεται στο διάλειμμα αλλά και κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων - κυρίως στις γωνιές συμβολικού παιχνιδιού.

2.3. ΑΥΘΟΡΜΗΤΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

Το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου χωρίζεται σε οργανωμένες και ελεύθερες δραστηριότητες. Εμείς στο πλαίσιο της εργασίας θα ασχοληθούμε με τις ελεύθερες δραστηριότητες γιατί εκείνη την ώρα απασχολούνται ελεύθερα τα παιδιά στις γωνιές.

Κατά την προσέλευση των παιδιών στο χώρο του νηπιαγωγείου, πραγματοποιούνται οι αυθόρμητες δραστηριότητες και διαρκούν μέχρι να ξεκινήσουν οι οργανωμένες δραστηριότητες.

Οι αυθόρμητες δραστηριότητες στην παιδική ηλικία θεωρούνται από το πρωταρχικό μέσο μάθησης αλλά και εμπειρίας. Κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων, το παιδί αποκτά διάφορες ικανότητες. Μαθαίνει πως να γνωρίσει τον κόσμο, ανακαλύπτει και εκφράζει διάφορα συναισθήματά του, καθώς επίσης αναπτύσσει κοινωνικές δεξιότητες. Το παιδί είναι σε μια διαδικασία αναζήτησης υλικών του χώρου αλλά και διάφορων καταστάσεων που αντιμετωπίζει. Πολλές είναι οι φορές που το παιδί βιώνει για πρώτη φορά να παίρνει πρωτοβουλίες και αυτό το κάνει να νιώθει περήφανο. Επιπρόσθετα, το παιδί ανακαλύπτει καινούρια σύμβολα που ανήκουν στην πραγματικότητα. (Σιβροπούλου, 1997)

Στόχος των αυθόρμητων δραστηριοτήτων είναι να δημιουργήσουν ένα οικείο και με ασφάλεια προς τα παιδιά περιβάλλον, στον οποίο τα παιδιά θα νιώθουν άνετα, θα οικοδομούν κοινωνικές τους λειτουργίες αλλά και διάφορες γνωστικές ικανότητες και τέλος θα δημιουργηθούν ικανοποιητικά επίπεδα αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης για κάθε παιδί. Ακόμη, για την επιτυχή εφαρμογή των αυθόρμητων δραστηριοτήτων, το περιβάλλον όπου θα εφαρμοστούν, από υλικής πλευράς πρέπει να είναι επαρκές. Άφθονα αντικείμενα και υλικά δημιουργούν στο παιδί την θέληση να αλληλεπιδράσει με τον συγκεκριμένο χώρο. Σιβροπούλου (1997)

Στις αυθόρμητες δραστηριότητες πραγματοποιούνται ατομικά αλλά και ομαδικά παιχνίδια. Στο ατομικό παιχνίδι, συνήθως το παιδί επιλέγει με δική του πρωτοβουλία τον χώρο, όπου θα εκτελέσει το παιχνίδι του, βάση των δικών του προσωπικών κριτηρίων. Όταν υπάρχει ομάδα τα παιδιά συνήθως επιλέγουν από κοινού τον χώρο-γωνιά που θα επιλέξουν. Στις αυθόρμητες δραστηριότητες, όπως προαναφέραμε δημιουργούνται διάφορα συμβολικά παιχνίδια.

Η Αυγητίδου (2001) υποστηρίζει την αναγκαιότητα των «γωνιών» στο χώρο του νηπιαγωγείου, καθώς διευκολύνουν τις ανάγκες των παιδιών για παιχνίδι

και για μάθηση από το παιχνίδι. Μέσα από τις γωνιές πραγματοποιούνται οι αυθόρμητες δραστηριότητες. Το παιχνίδι των παιδιών που πραγματοποιείται έχει πολύ ένταση και ζωντανότητα από τα παιδιά.

Τα παιδιά κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων είναι υπεύθυνα για την έκβαση του παιχνιδιού και για την εξέλιξή του. Είναι πολύ πιθανό, τα παιδιά να μεταλλάξουν μια γωνιά όπου εξελίσσεται το παιχνίδι. Για παράδειγμα, μπορεί το η γωνιά του κουκλόσπιτου να χρησιμοποιείται σαν σπίτι και να μετασχηματίζεται σε ιατρείο. (Αυγητίδου, 2001) Επίσης, η ίδια αναφέρει ότι εξαιτίας του παιχνιδιού οι συμβολικές μεταμορφώσεις του χώρου ποικίλλουν. Υπάρχουν διάφορα σενάρια του παιχνιδιού που το καθένα ξεχωριστά μετατρέπει το χώρο των γωνιών σε χώρο βάση τη δική του προσωπική εμπειρία.

Επίσης, μια άλλη σημαντική παρατήρηση που κάνει η Αυγητίδου είναι οι κανόνες που υπάρχουν στο χώρο του νηπιαγωγείου και πως «σιωπηλά» δεν τηρούνται. Για παράδειγμα σε μια γωνιά υπάρχει κανόνας για τον αριθμό των παιδιών. Όμως, εάν έρθει κάποιος να παίξει μαζί με τα παιδιά και δεν είναι φίλος του τον διώχνουν, καθώς δε χωράει αλλά εάν έρθει ένα παιδί που είναι φίλος, τότε υπάρχει μέρος και ο κανόνας δεν τηρείται. Επιπρόσθετα, στο παιχνίδι τα παιδιά διατυπώνουν τους δικούς τους κανόνες των σχέσεων ανεξάρτητα από τους κανόνες των ενηλίκων. Πολλές είναι οι φορές όπου το κριτήριο συμμετοχής αλλά και αποκλεισμού είναι το φύλου αλλά και η φιλία.

Κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων, η ενότητα της τάξης διασπάται από τις γωνιές όπου ο αριθμός των ομάδων είναι περιορισμένος εξαιτίας του χώρου. Επίσης, στο παιχνίδι των παιδιών, μπορεί να λαμβάνει μέρος και ο εκπαιδευτικός με διάφορους τρόπους.

2.4. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΙΣ ΑΥΘΟΡΜΗΤΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων δεν είναι απόλυτα ξεκαθαρισμένος. Πολλές είναι οι φορές που η νηπιαγωγός κατά τη διάρκεια των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων δεν ξέρει τι να κάνει.

Ο Vygotsky υποστηρίζει ότι ο εκπαιδευτικός μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά στα παιχνίδια που αναπτύσσουν δίνοντας κάποιες ιδέες επιπλέον που θα τον βοηθήσουν στην ανάπτυξη κάποιων ικανοτήτων. (Ντολιοπούλου, 1999)

Στην παραπάνω άποψη του Vygotsky η Σιβροπούλου (1997, σ.48) δίνει το εξής παράδειγμα : *«ένα παιδί παίζει με ξύλινα τουβλάκια και μπορεί να κατασκευάσει ένα πύργο τοποθετώντας τρία ή τέσσερα τουβλάκια το ένα πάνω στο άλλο. Ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να του προτείνει να φτιάξει δυο τέτοιους πύργους τον έναν δίπλα στον άλλο και έπειτα να το ρωτήσει πως θα κατασκευάσει μια γέφυρα.»* Με αυτόν τον τρόπο βοηθάμε το παιδί να κατασκευάσει στο συγκεκριμένο παράδειγμα μια γέφυρα.

Η Σιβροπούλου (1997) αναφέρει και την άποψη του Bruner ο οποίος υποστήριζε ότι ο εκπαιδευτικός-ενήλικας πρέπει να λειτουργεί σαν «σκαλωσιά». Με την παρομοίωση του ρόλου του εκπαιδευτικού-ενήλικα εννοούσε ότι ο ρόλος του πρέπει να είναι υποστηρικτικός και ενθαρρυντικός. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι ο εκπαιδευτικός-ενήλικας να έχει απόλυτη επίγνωση των υλικών που χρησιμοποιεί καθώς και τις αντίστοιχες νοητικές τους ικανότητες. Θα πρέπει λοιπόν, να υποστηρίζει και να ενθαρρύνει τις σκέψεις των παιδιών, να τους παρέχει κατάλληλα κίνητρα, να κατευθύνει την προσοχή τους αλλά και να μεσολαβεί ανάμεσα στο υλικό και στα παιδιά.

Ο Κιτσαράς (2001) αναφέρει ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να γνωρίζει καλά τις γενικές ανάγκες των παιδιών και να δημιουργεί κατάλληλες προϋποθέσεις και ευκαιρίες για αλληλεπίδραση με το περιβάλλον του νηπιαγωγείου. Επίσης, υποστηρίζει ότι ο εκπαιδευτικός προτείνεται να λαμβάνει υπόψη την παιδικότητα και

έτσι να οργανώνει και να προγραμματίζει όλες τις εργασίες του νηπιαγωγείου καθώς επίσης να δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για την πραγμάτωση του παιχνιδιού.

Στον οδηγό νηπιαγωγού αναφέρεται ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο παιχνίδι των παιδιών. Παρακάτω παραθέτουμε διάφορα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ο εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού αλλά και ποιος ο ρόλος του πριν τη διεξαγωγή του παιχνιδιού. (Οδηγός Νηπιαγωγού, σ. 26-40)

Κύριο μέλημα του εκπαιδευτικού είναι να δημιουργήσει ένα ενδιαφέρον και λειτουργικό περιβάλλον το οποίο θα είναι εξοπλισμένο με πλούσιο υλικό αντικειμένων αλλά και εποπτικό υλικό. Στόχος αυτής της οργάνωσης είναι η δημιουργία ερεθισμάτων για να προκαλέσουν το παιδί να αλληλεπιδράσει θετικά με το χώρο και να τον εξερευνήσει παίζοντας. Επίσης, ο εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού υποστηρίζει και ενθαρρύνει τα παιδιά, με αποτέλεσμα να διευρύνουν το παιχνίδι τους εκτελώντας δραστηριότητες λίγο πιο προωθημένες από αυτές που θα εκτελούσαν χωρίς τη βοήθεια της νηπιαγωγού.

Επιπρόσθετα για την ομαλή διεξαγωγή του παιχνιδιού, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει σε συνεργασία με τα παιδιά να ορίσουν κανόνες στο παιχνίδι του έτσι ώστε να μην δημιουργηθούν έντονες και δυσάρεστες καταστάσεις.

Ακόμη, ο εκπαιδευτικός προτείνεται να δημιουργήσει κατάλληλες συνθήκες έτσι ώστε να εμπνέουν τα παιδιά με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί η δημιουργικότητα και η φαντασία τους. Επίσης, καλό είναι ο εκπαιδευτικός να διαμορφώσει κατάλληλες συνθήκες έτσι ώστε να είναι εφικτό και το ατομικό παιχνίδι αλλά και το ομαδικό.

Το παιχνίδι όπως προαναφέραμε σε προηγούμενη ενότητα θεωρείται από τους βασικούς παράγοντες για την μαθησιακή εξέλιξη του παιδιού. Ο οδηγός νηπιαγωγού υποστηρίζει ότι οι παρεμβάσεις των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια της εξέλιξης του παιχνιδιού είναι σημαντικές. Ο εκπαιδευτικός λοιπόν, πριν τη διεξαγωγή του παιχνιδιού προτείνεται να βοηθάει τα παιδιά να το σχεδιάσουν. Τα παιδιά επίσης πρέπει να καταλάβουν τη συνέχεια στο παιχνίδι γι' αυτό καλό θα είναι ο εκπαιδευτικός στο τέλος του κάθε παιχνιδιού να ρωτάει τα παιδιά με τι θα ήθελαν

να κάνουν την επόμενη μέρα και να βρουν τρόπους με τους οποίους θα συνεχίσουν το παιχνίδι τους. Επίσης, προτρέπει τα παιδιά να ετοιμάσουν όλοι μαζί το κατάλληλο σκηνικό.

Ο εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού παρατηρεί τα παιδιά, καθώς επίσης βοηθάει ατομικά κάθε παιδί που χρειάζεται βοήθεια με αποτέλεσμα να αφυπνίσει και άλλο τη φαντασία του παιδιού. Για παράδειγμα «Αποστόλη τι θα κάνεις με τον πύραυλο που έκανες;»

Επιπρόσθετα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να επεμβαίνει στο παιχνίδι των παιδιών και να τους προτείνει τρόπους διασύνδεσης των θεμάτων που αναδύονται από τα παιδιά. Για παράδειγμα εάν ένα παιδί θέλει να παίξει το ιατρείο ενώ άλλα παιδιά θέλουν να παίξουν τη μαμά και το μωρό, μπορεί ο εκπαιδευτικός να προτείνει στα παιδιά το μωρό να έχει αρρωστήσει και να πρέπει να το πάνε στο γιατρό για να γίνει καλά.

Από τα παραπάνω συνειδητοποιούμε πόσο καθοριστικής σημασίας είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη του τις ιδέες και τις συμπεριφορές των παιδιών και να είναι παρών σε όλες τις δραστηριότητες τους. Κατανοούμε πόσο σημαντικό είναι το παιχνίδι για τα ίδια τα παιδιά αλλά συνάμα για τους εκπαιδευτικούς στους οποίους το παιχνίδι λειτουργεί σαν μια «δεξαμενή πληροφοριών» για την προσωπικότητα του κάθε παιδιού ξεχωριστά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 :

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ
ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1. ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Είναι γνωστό ότι ο άνθρωπος γενικά και ειδικότερα το παιδί αλληλεπιδρά με το χώρο όπου βρίσκεται κάθε φορά. Βέβαια ο βαθμός αλληλεπίδρασης δεν είναι ο ίδιος αλλά εξαρτάται από την εξοικείωση με το χώρο, τη φύση της δραστηριότητας και τη διάρκειά της καθώς και την προσωπικότητα του ατόμου.

Στο θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας παρουσιάστηκαν κάποιες απόψεις όσο αφορά τη σημασία του σχολικού χώρου και την αξία του συμβολικού παιχνιδιού. Οι παραπάνω παραπομπές ορίζουν και την ποιότητα της αλληλεπίδρασης δηλαδή εάν είναι θετική ή αρνητική. Ένας σχολικός χώρος οργανωμένος με τέτοιο τρόπο βασίζεται να εξυπηρετεί την ανάγκη του παιδιού υποκινώντας το στη δράση, μπορεί να αποτελέσει σημαντική πηγή θετικών βιωμάτων που συμβάλλουν με τη σειρά τους στην ανάπτυξη του παιδιού. Όμως, πολλές φορές, ο χώρος του νηπιαγωγείου και συγκεκριμένα ο τρόπος που έχει οργανωθεί, μπορεί να εμποδίσει την αλληλεπίδραση του παιδιού με το περιβάλλον του και κατά συνέπεια να προκαλέσει αρνητικά βιώματα τα οποία θα το εμποδίσουν την ανάπτυξη πολλών εμπειριών και βιωμάτων.

Για το σκοπό αυτό σχεδιάσαμε έρευνα πεδίου προκειμένου να μελετήσουμε αν η οργάνωση του χώρου των σημερινών νηπιαγωγείων λαμβάνει υπόψη της τις ανάγκες των παιδιών και κατά πόσο η οργάνωση του χώρου του νηπιαγωγείου επηρεάζει την προτίμηση των παιδιών σε διάφορες γωνιές.

Ειδικότερα, θέλουμε να εξετάσουμε τις γωνιές που χρησιμοποιούνται περισσότερο και με ποια κριτήρια επιλέγονται από τα παιδιά, καθώς επίσης και ποιες γωνιές χρησιμοποιούνται λιγότερο.

Ακόμη, να διερευνήσουμε το συμβολικό παιχνίδι που αναπτύσσεται στις γωνιές κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων και τον ρόλο των νηπιαγωγών στο διάστημα αυτό.

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώθηκε οι εξής υποθέσεις:

Υποθέσαμε ότι τα παιδιά επιλέγουν να χρησιμοποιούν τις γωνιές του νηπιαγωγείου με βάση την ελκυστικότητα μιας γωνιάς και την καλή οργάνωσή της

αλλά και την ποιότητα του υλικού της.

Επίσης, υποθέτουμε ότι ένα άλλο κριτήριο επιλογής μιας γωνιάς από τα παιδιά αποτελεί η φιλία.

Τέλος, υποθέτουμε ότι η επιλογή μιας γωνιάς εξαρτάται σε μεγαλύτερο βαθμό από την δραστηριότητα που αναπτύσσεται εκεί αλλά και την παρότρυνση της νηπιαγωγού.

3.2. ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κριτήριο επιλογής των συγκεκριμένων νηπιαγωγείων του δείγματος αποτέλεσε η προθυμία των νηπιαγωγών να μας δεχτούν στην τάξη τους. Γι' αυτό θέλουμε να επισημάνουμε τη συμβολή τους στην εξέλιξη της έρευνας.

Το δείγμα μας αποτελούνταν από 6 νηπιαγωγεία του Βόλου. Σε αυτά, φοιτούσαν συνολικά 65 παιδιά εκ των οποίων τα 39 ήταν νήπια και τα 26 ήταν προνήπια. Συνολικά από τα 65 παιδιά, τα 32 ήταν αγόρια και τα 33 κορίτσια. Επίσης, το δείγμα μας αποτελούσαν και οι 6 νηπιαγωγοί, μια για το κάθε τμήμα. Οι νηπιαγωγοί ήταν όλες γένους Θηλυκού. Τα νηπιαγωγεία στα οποία εργαζόταν κατά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ήταν ως επί το πλείστον διθέσια, εκτός από 2 μονοθέσια. Τα έτη υπηρεσίας καταγράφηκαν ως εξής:

3 νηπιαγωγοί του δείγματος μας είχαν 6-15 έτη υπηρεσίας,

1 νηπιαγωγός του δείγματος μας είχαν 16-25 έτη υπηρεσίας και

2 νηπιαγωγοί του δείγματος μας είχαν 26-35 έτη υπηρεσίας.

Η πορεία της έρευνας πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα Φεβρουαρίου - Μαρτίου 2008. Σε αυτό το χρονικό διάστημα επισκεφτήκαμε 6 νηπιαγωγεία του Βόλου. Τα ερευνητικά υποκείμενα αποτέλεσαν Το κάθε νηπιαγωγείο αποτέλεσε αντικείμενο παρατήρησης για τρεις συνεχείς ημέρες. Επιπρόσθετα, την πορεία της έρευνας βοήθησαν ιδιαίτερα οι 6 νηπιαγωγοί των νηπιαγωγείων.

Για την διαφύλαξη προσωπικών δεδομένων επιλέγουμε να τηρηθεί ανωνυμία των νηπιαγωγείων που επισκεφτήκαμε γι' αυτό κωδικοποιούμε τα ονόματα των νηπιαγωγείων και τα καταγράφουμε ως $N_1, N_2, N_3, N_4, N_5, N_6$, τις νηπιαγωγούς αντίστοιχα $X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_6$ καθώς επίσης τα παιδιά (αγόρια) A_1, A_2, \dots, A_{32} , και τα παιδιά (κορίτσια) K_1, K_2, \dots, K_{33} .

3.3. ΧΡΟΝΟΣ-ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η πορεία της έρευνας πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα Φεβρουαρίου-Μαρτίου. Σε αυτό το διάστημα επισκεφτήκαμε 6 νηπιαγωγεία του Βόλου.

Το κάθε νηπιαγωγείο αποτέλεσε αντικείμενο παρατήρησης για τρεις συνεχείς ημέρες. Αρχικά, η πρόθεσή μας ήταν να παρατηρήσουμε σε κάθε τάξη από 5 ημέρες αλλά οι περισσότεροι νηπιαγωγοί αρνήθηκαν επικαλούμενες την αναστάτωση του προγράμματος αλλά και γενικώς τον αυξημένο αριθμό φοιτητών/τριών λόγω των Πρακτικών Ασκήσεων, επισκεφτήκαμε 3 φορές το καθένα.

3.4. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην παρούσα έρευνα για να συγκεντρώσουμε τα δεδομένα που θα μας βοηθούσαν, στον έλεγχο των υποθέσεων, χρησιμοποιήσαμε την μέθοδο της άμεσης και συστηματικής παρατήρησης, καθώς και τη μέθοδο της ημιδομημένης συνέντευξης.

Η μέθοδος της συστηματικής παρατήρησης αποτέλεσε τη βασική μέθοδο στην οποία στηρίχτηκε η έρευνά μας. Συγκεκριμένα, να παρατηρήσουμε τα παιδιά σε ποιες γωνιές επιλέγουν να παίζουν στις αυθόρμητες δραστηριότητες, τι περιέχουν οι συγκεκριμένες γωνιές, καθώς επίσης καταγράψαμε τη συμπεριφορά και τη δραστηριότητα των νηπίων στο συμβολικό τους παιχνίδι. Στο σημείο αυτό θέλουμε να αιτιολογήσουμε για ποιο λόγο επιλέξαμε να παρατηρήσουμε τα παιδιά την περίοδο των αυθόρμητων δραστηριοτήτων. Μέσω μόνο των αυθόρμητων δραστηριοτήτων

μπορούσαμε να μελετήσουμε σε κανονικές συνθήκες τάξης τα παιδιά του δείγματος μας την ώρα που απασχολούνταν με αυθεντικό τρόπο στις γωνιές των δραστηριοτήτων καθώς και το ρόλο που διαδραματίζει η νηπιαγωγός στην εξέλιξη του παιχνιδιού. Η παρατήρησή μας για το περιεχόμενο των γωνιών αλλά και πως είναι κατανοητές στο χώρο αποτέλεσε βασικό στοιχείο για να συσχετίσουμε και να συμπεράνουμε τα αποτελέσματα επιλογής των γωνιών από το δείγμα μας. Επίσης, παρατηρήσαμε το ρόλο κάθε νηπιαγωγού κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων.

Η μέθοδος της ημιδομημένης συνέντευξης επιλέχθηκε προκειμένου να συλλέξουμε επιπλέον πληροφορίες για τον χώρο του νηπιαγωγείου και για τις απόψεις των νηπιαγωγών όσο αφορά το θέμα της οργάνωσης του χώρου και του ρόλου των παιδιών. Πιστεύουμε πως με την ημιδομημένη συνέντευξη επιτρέπει να εξετάσουμε ένα ερευνητικό πρόβλημα σε μεγαλύτερο βάθος γιατί οι άνθρωποι είναι περισσότερο πρόθυμοι να μιλούν και δέχονται να εκφράζουν τις απόψεις τους. Ζητήσαμε λοιπόν από τις νηπιαγωγούς να μας δώσουν κάποιες πληροφορίες για το χώρο του νηπιαγωγείου και συγκεκριμένα για τις γωνιές, την οργάνωση τους, τις τροποποιήσεις, τους κανόνες. Επιπροσθέτως, θέλαμε να μάθουμε την άποψη των νηπιαγωγών σχετικά με ποιες είναι η πιο δημοφιλείς γωνιές και ποιες όχι ή χρησιμοποιούνται σπάνια και γιατί συμβαίνει κατά τη γνώμη τους αυτό. Τέλος, η συγκεκριμένη μέθοδος ήταν ουσιαστικής σημασίας για την έρευνά μας, γιατί μας βοήθησε να συλλέξουμε επιπλέον στοιχεία που δεν ήταν ορατά κατά τη διάρκεια των παρατηρήσεων και θα μας βοηθούσαν στην καλύτερη κατανόηση της κατάστασης που επικρατεί σε κάθε νηπιαγωγείο που παρατηρήσαμε.

Ο συνδυασμός των παραπάνω δυο μεθόδων μας βοήθησε αρκετά για να συλλέξουμε όλες τις πληροφορίες που χρειαζόμασταν για να ελέγξουμε τις υποθέσεις της έρευνας καθώς επίσης να γνωρίσουμε τους χώρους των νηπιαγωγείων και να παρατηρήσουμε το παιχνίδι των νηπίων.

3.5. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η διαδικασία της έρευνας πραγματοποιήθηκε σε 4 φάσεις:

Α' φάση	→ επίσκεψη νηπιαγωγείων
Β' φάση	→ συστηματική παρατήρηση του δείγματος
Γ' φάση	→ ημιδομημένη συνέντευξη προς τις νηπιαγωγούς
Δ' φάση	→ φωτογράφιση του χώρου των νηπιαγωγείων

Αρχικά επισκεφτήκαμε τα νηπιαγωγεία και ενημερώσαμε τις νηπιαγωγούς για το αντικείμενο της έρευνάς μας. Αφού μας απάντησαν θετικά στο να συμμετάσχουν στην παρούσα έρευνα, συνεχίσαμε στη δεύτερη φάση.

Η διαδικασία της δεύτερης φάσης διήρκησε 3 εβδομάδες. Σε αυτό το διάστημα επισκεφτήκαμε τα 6 νηπιαγωγεία του δείγματος εκ των οποίων τα τρία ήταν μεσημεριανής βάρδιας. Πριν την παρατήρησή μας στα νηπιαγωγεία κατασκευάστηκε ένας οδηγός παρατήρησης (βλ. Παράρτημα 1). Για την έγκυρη και συστηματική παρατήρηση, τα νηπιαγωγεία του δείγματος αποτέλεσαν αντικείμενο παρατήρησης για τρεις συνεχείς ημέρες.

Στην τρίτη φάση της διαδικασίας της έρευνά μας πραγματοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη προς τις νηπιαγωγούς. Για αυτό το σκοπό κατασκευάστηκε ένας οδηγός συνέντευξης (βλ. Παράρτημα 2). Η διαδικασία αυτή διήρκησε μια εβδομάδα και ήταν αρκετά χρήσιμη καθώς μας βοήθησε να συλλέξουμε πιο πολλές πληροφορίες για τις υποθέσεις της έρευνάς μας και να έχουμε μια αντικειμενικότερη παρατήρηση.

Τέλος, για την καλύτερη παρουσίαση των δεδομένων που συλλέξαμε από τους χώρους των νηπιαγωγείων, επιλέξαμε να φωτογραφήσουμε το κάθε νηπιαγωγείο. Για το σκοπό αυτό επισκεφτήκαμε το καθένα από δυο περίπου φορές για την φωτογράφιση του χώρου του νηπιαγωγείου και συγκεκριμένα των γωνιών (βλ. Παράρτημα 3) με την άδεια φυσικά της κάθε νηπιαγωγού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 :
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

4.1. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΟΔΗΓΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ

Προτού προχωρήσουμε στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε το χώρο κάθε τάξης.

1. ΟΙ ΓΩΝΙΕΣ ΤΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ

Η παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων θα ξεκινήσει με την παρουσίαση των γωνιών που υπάρχουν συνολικά στα νηπιαγωγεία του δείγματος, όπως τις καταγράψαμε.

ΓΩΝΙΕΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ
Οικοδομικού Υλικού	6
Παιδαγωγικού Υλικού	6
Βιβλιοθήκης	6
Ζωγραφικής	6
Καβαλέτου	6
Μουσικής	5
Κουκλόσπιτου	4
Μαγαζιού	2
Υπολογιστή	2
Ελεύθερου Παιχνιδιού	1
Κουζίνας	1
Μεταμφίεσης	1

Πίνακας 1. Γωνιές στα νηπιαγωγεία

Βλέπουμε ότι οι γωνιές που υπάρχουν στα νηπιαγωγεία είναι σχεδόν οι γωνιές που προτείνονται από τον οδηγό νηπιαγωγού. Όπως φαίνεται στο παραπάνω πίνακα, σε όλα τα νηπιαγωγεία του δείγματος υπήρχαν οι γωνιές οικοδομικού υλικού, παιδαγωγικού υλικού, βιβλιοθήκης, ζωγραφικής και καβαλέτου. Σε 5 νηπιαγωγεία υπήρχε η μουσική γωνιά, εντύπωση μας έκανε το γεγονός ότι σε ένα νηπιαγωγείο δεν υπήρχε καθόλου η συγκεκριμένη γωνιά. Η γωνιά του κουκλόσπιτου υπήρχε σε 4 από τα 6 νηπιαγωγεία του τμήματος και στο 1 νηπιαγωγείο εκ των 5 η γωνιά του κουκλόσπιτου λειτουργούσε και ως κομμωτήριο. Σε 2 από τα 6 νηπιαγωγεία υπήρχε η γωνιά του μαγαζιού εκ των οποίων στο 1 νηπιαγωγείο η χρήση της συγκεκριμένης γωνιά είχε διάφορες λειτουργίες. Λειτουργούσε ως μπακάλικο, ως κουκλόσπιτο και ως ιατρείο. Το υλικό της συγκεκριμένης γωνιά είχε μια ποικιλομορφία. Υπήρχαν υλικά όπως ιατρικό φαρμακείο και ακουστικά γιατρού με αποτέλεσμα τα παιδιά να το χρησιμοποιούν και να παίζουν το ιατρείο. Επίσης, τα παιδιά χρησιμοποιούσαν τη συγκεκριμένη γωνιά ως μπακάλικο με αφορμή τα υλικά-προϊόντα που υπήρχαν. Τέλος, η γωνιά χρησιμοποιούνταν ως κουκλόσπιτο παίζοντας με τις διάφορες κούκλες που υπήρχαν στο συγκεκριμένο χώρο. Στο σημείο αυτό, θέλουμε να τονίσουμε, ότι οι 3 λειτουργίες της συγκεκριμένης γωνιάς δεν υπήρχαν παράλληλα αλλά όταν μια ομάδα τελείων με το παιχνίδι της τότε η επόμενη μπορεί να χρησιμοποιούσε την γωνιά ως μπακάλικο για παράδειγμα. Παρότι βρισκόμαστε στην εποχή της τεχνολογίας και υποθέτουμε ότι ο υπολογιστής υπάρχει σχεδόν σε όλα τα νηπιαγωγεία, η γωνιά του υπολογιστή είχαν τα 2 από τα 6 νηπιαγωγεία του δείγματος. Τέλος, παρατηρήσαμε και τρεις διαφορετικές γωνιές σε 3 νηπιαγωγεία, η γωνιά της κουζίνας, η γωνιά της μεταμφίεσης και η γωνιά ελεύθερου παιχνιδιού.

2. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ

Για κάθε νηπιαγωγείο ξεχωριστά, παρατηρήσαμε τον χώρο του και κάνουμε μια σύντομη περιγραφή.

Το Ν₁ νηπιαγωγείο είναι ένα κτίριο το οποίο αποτελείται από δυο τμήματα νηπιαγωγείου. Εμείς παρατηρήσαμε το 1 εκ των 2 τμημάτων. Το νηπιαγωγείο δεν έχει αυλή και τα παιδιά στο διάλειμμα παίζουν μέσα στο χώρο του νηπιαγωγείου. Η νηπιαγωγός μας είπε ότι όταν οι καιρικές συνθήκες το επιτρέπουν κάποιες φορές, επισκέπτονται το πάρκο της περιοχής και κάνουν το διάλειμμα εκεί. Στο νηπιαγωγείο εισχωρεί άπλετο φυσικό φως από τα μεγάλα παράθυρα που υπάρχουν. Στον εσωτερικό χώρο του νηπιαγωγείου κυριαρχεί το θαλασσί χρώμα. Το συγκεκριμένο χρώμα υπάρχει στους τοίχους και στις κουρτίνες με κάποια μικρά σχεδιάκια. Οι μοκέτες και τα μαξιλάρια έχουν επίσης ως βασική απόχρωση το ίδιο χρώμα. Οι τοίχοι είναι διακοσμημένοι με διάφορες ζωγραφιές των παιδιών αλλά και με «ετικέτες» φτιαγμένες από την νηπιαγωγό για να επισημαίνουν κάποιους επιμέρους χώρους. Το γραφείο της νηπιαγωγού βρίσκεται στην είσοδο της τάξης και έχει οπτική επαφή σε όλο το χώρο της. Ο χώρος του νηπιαγωγείου είναι χωρισμένος σε επιμέρους τμήματα-γωνιές (οικοδομικού υλικού, κουκλόσπιτου, μεταμφίεσης, υπολογιστή, καβαλέτου, βιβλιοθήκης, ζωγραφικής και παιδαγωγικού υλικού) των οποίων τα όρια είναι συμβολικά. Για παράδειγμα η γωνιά του παιδαγωγικού υλικού και του οικοδομικού υλικού συνυπάρχουν και τα όρια είναι εκεί που τελειώνει το χαλί. Το υλικό που υπάρχει σε κάθε γωνιά είναι πάντα τακτοποιημένο για να το χρησιμοποιήσουν τα παιδιά. Στη γωνιά της μεταμφίεσης δεν υπάρχει σχεδόν καθόλου υλικό. Στο σημείο αυτό θέλουμε να τονίσουμε ότι η γωνιά του υπολογιστή είναι ανύπαρκτη, καθώς βρίσκεται σε ένα σκοτεινό σημείο της τάξης όπου μόνο η νηπιαγωγός από το γραφείο της έχει οπτική επαφή.

Το Ν₂ νηπιαγωγείο συστεγάζεται μαζί με δημοτικό σχολείο. Η αυλή είναι κοινή και για τα δυο σχολεία. Βέβαια παρατηρήσαμε ότι το περιεχόμενο της αυλής είναι προσαρμοσμένο για τα παιδιά του δημοτικού. Στον συγκεκριμένο χώρο είναι το έδαφος καλυμμένο με τσιμέντο και υπάρχουν δυο μπασκέτες διαστάσεων που είναι αδύνατον να τα χρησιμοποιήσουν τα παιδιά του νηπιαγωγείου. Ο εσωτερικός χώρος του νηπιαγωγείου είναι πολύ μικρός αλλά η ατμόσφαιρα που επικρατεί είναι πολύ

ευχάριστη. Τα χρώματα που κυριαρχούν στους τοίχους είναι το άσπρο και το πράσινο. Υπάρχουν δυο παράθυρα που έχουν οπτική πρόσβαση στην αυλή του σχολείου. Ο εσωτερικός χώρος δεν έχει αρκετό φυσικό φως καθώς τα παράθυρα είναι μικρά. Οι γωνιές που υπάρχουν στο νηπιαγωγείο είναι : κουκλόσπιτου, οικοδομικού υλικού, παιδαγωγικού υλικού, μουσικής, καβαλέτου, βιβλιοθήκης και ζωγραφικής. Οι γωνιές σχετικά ήταν κάπως ακατάστατες αλλά το υλικό ήταν αρκετό.

Το Ν₃ νηπιαγωγείο συστεγάζεται και αυτό με ένα δημοτικό σχολείο. Η κοινή τους αυλή είναι πάρα πολύ μεγάλη και τα παιδιά στο διάλειμμα έπαιζαν μπροστά από την πόρτα του νηπιαγωγείου, σε έναν διάδρομο. Στον εσωτερικό χώρο του νηπιαγωγείου υπάρχουν διάφορα χρώματα από τις ζωγραφιές που ήταν τακτοποιημένες στους τοίχους. Οι τοίχοι έχουν χρώμα μπεζ. Παράθυρα υπάρχουν από τη μια μεριά του τοίχου και έχουν οπτική πρόσβαση σε ένα δρόμο. Παρόλο που έχει σχετικά λίγο φυσικό φως, σου έδινε την εντύπωση ότι υπήρχε αρκετό φως. Οι γωνιές που υπάρχουν είναι το κουκλόσπιτου, οικοδομικού υλικού, παιδαγωγικού υλικού, μουσικής, καβαλέτου, βιβλιοθήκης, ζωγραφικής, ελεύθερου παιχνιδιού και μαγαζιού. Εντυπωσιαστήκαμε από την οργάνωση που υπήρχε καθώς όλες οι γωνιές ήταν τακτοποιημένες, με πλούσιο υλικό σε καθεμιά από αυτές. Θέλουμε να τονίσουμε, ότι το υλικό από όλες τις γωνιές ήταν εκτεθειμένο και πολύ εύκολα είχαν πρόσβαση τα παιδιά προς αυτό. Το περιβάλλον ήταν τόσο φιλόξενο και σου έδινε την εντύπωση της ατμόσφαιρας του σπιτιού. Τα παιδιά χρησιμοποιούσαν τον χώρο πολύ εύκολα και χωρίς προβλήματα. Σου έδιναν την εντύπωση ότι ήταν εξοικειωμένα με τον χώρο του νηπιαγωγείου και τον θεωρούσαν κάτι δικό τους.

Σε αντίθεση με το παραπάνω νηπιαγωγείο, στο Ν₄ εκτιμούμε από τις 3 μέρες παρατήρησής μας ότι τα παιδιά δεν ήταν εξοικειωμένα με τον χώρο και η αλληλεπίδρασή τους δεν ήταν η αναμενόμενη. Το συγκεκριμένο νηπιαγωγείο ήταν ένα σπίτι με μια αυλή η οποία είχε μια τσουλήθρα και καθόλου καθαρό έδαφος. Ο εσωτερικός χώρος του νηπιαγωγείου σου έδινε την εντύπωση ότι ήταν βράδυ καθώς

υπήρχε πολύ τεχνητό φως. Αν και υπήρχαν παράθυρα, ήταν πάντα κλειστά. Τα παιδιά δεν είχαν την ευελιξία να κινηθούν στους επιμέρους χώρους - γωνιές του νηπιαγωγείου αυθόρμητα. Οι γωνιές που υπάρχουν είναι το οικοδομικού υλικού, παιδαγωγικού υλικού, μουσικής, καβαλέτου, βιβλιοθήκης, ζωγραφικής και μαγαζιού. Η γωνιά του παιδαγωγικού υλικού ήταν σχεδόν ανύπαρκτη καθώς «υπήρχε» σε ένα χάρτινο κουτί και τα παιδιά δεν είχαν οπτική πρόσβαση του περιεχομένου. Από την άλλη το οικοδομικό υλικό (όπως φαίνεται στο Παράρτημα 3) ήταν σε μια θέση που τα παιδιά ήταν λίγο δύσκολο να το φτάσουν. Για το συγκεκριμένο νηπιαγωγείο, η εντύπωση που μας άφησε είναι ότι ο χώρος του ήταν ένας αφιλόξενος και χωρίς δυνατότητα παραγωγής ευκαιριών αλληλεπίδρασης με αυτόν.

Στο Ν₅ νηπιαγωγείο ο εξωτερικός του χώρος ήταν ο πιο προσιτός και κατάλληλος για την ηλικία των παιδιών. Υπήρχε μια τσουλήθρα, κούνιες και 2 παγκάκια και το έδαφος ήταν όλο με γρασίδι. Ο εσωτερικός χώρος ήταν χωρισμένος σε δυο δωμάτια, την κύρια τάξη με τις εξής γωνιές : οικοδομικού υλικού, παιδαγωγικού υλικού, μουσικής, καβαλέτου, βιβλιοθήκης, ζωγραφικής, κουκλόσπιτο και το δωμάτιο της κουζίνας όπου υπήρχε εκεί η γωνιά του υπολογιστή. Το υλικό από κάθε γωνιά ήταν αρκετό και ήταν εκτεθειμένο προς τα παιδιά. Τα παράθυρα ήταν αρκετά μεγάλα και τα παιδιά είχαν οπτική πρόσβαση στον εξωτερικό χώρο του νηπιαγωγείου. Οι εσωτερικού τοίχοι του νηπιαγωγείου ήταν διακοσμημένοι από διάφορες ζωγραφιές και κατασκευές των παιδιών. Τα παιδιά παρατηρήσαμε στο διάστημα των τριών ημερών ότι είχαν εξοικειωθεί με τον χώρο και το χρησιμοποιούσαν ελεύθερα. Εκτιμούμε ότι η νηπιαγωγός είχε μια ουδέτερη στάση προς τα παιδιά κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων καθώς δεν υπήρχε από την ίδια ενθάρρυνση ή αποθάρρυνση των παιδιών εμπλοκής τους με το χώρο σε αυτό το διάστημα.

Τέλος, η οργάνωση του χώρου του Ν₆ νηπιαγωγείου είχε πολλές αντιφάσεις. Ενώ ο εξωτερικός χώρος περιλάμβανε μια σκέτη τσιμεντένια αυλή και δεν ήταν οργανωμένος, ο εσωτερικός χώρος του ήταν πλούσιος από διάφορα υλικά. Η τάξη

του νηπιαγωγείου ήταν πολύ μικρή και ο χώρος ήταν οργανωμένος στις εξής γωνιές : κουζίνας, παιδαγωγικού υλικού, οικοδομικού υλικού, ζωγραφικής, μουσικής. Επειδή ο χώρος όμως ήταν πολύ μικρός, υπήρχε έξω από την τάξη ένα χωλ στο οποίο υπήρχαν η γωνιά της βιβλιοθήκης και του καβαλέτου. Το υλικό της κάθε γωνιάς ήταν αρκετό και εκτεθειμένο προς τα παιδιά και εύκολα προσβάσιμο σε αυτό. Η νηπιαγωγός ενθάρρυνε τα παιδιά να αλληλεπιδρούν με το χώρο και να παίζουν στις γωνιές.

3. ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΙΣ ΓΩΝΙΕΣ

Στον πίνακα που ακολουθεί έχουμε καταγράψει συγκεντρωτικά τις επισκέψεις των παιδιών σε κάθε γωνιά του νηπιαγωγείου τους. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα κατά τη διάρκεια των παρατηρήσεών μας για κάθε γωνιά ξεχωριστά.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΣΤΙΣ ΓΩΝΙΕΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ						ΣΥΝΟΛΟ
	N ₁	N ₂	N ₃	N ₄	N ₅	N ₆	
Οικοδομικού Υλικού	8	7	10	0	17	19	61
Παιδαγωγικού Υλικού	4	4	6	0	5	0	19
Βιβλιοθήκης	0	0	0	1	0	0	1
Ζωγραφικής	10	11	4	8	7	16	56
Καβαλέτου	7	5	0	5	2	1	20
Μουσικής	–	2	0	0	0	0	2
Κουκλόσπιτου	8	17	11	–	8	–	44
Μαγαζιού	–	–	7	14	–	–	21
Υπολογιστή	0	–	–	–	8	–	8
Ελεύθερου Παιχνιδιού	–	–	17	–	–	–	17
Κουζίνας	–	–	–	–	–	6	6
Μεταμφίεσης	3	–	–	–	–	–	3

Πίνακας 2. Επισκέψεις Παιδιών Στις Γωνιές

ΓΩΝΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Συνολικά από τις 61 επισκέψεις που πραγματοποιήθηκαν στη γωνιά οικοδομικού υλικού, το N₆ είχε τις πιο πολλές επισκέψεις με αριθμό 19. Σε αυτή τη γωνιά δεν υπήρχε κατευθυνόμενη επιλογή αλλά ήταν με πρωτοβουλία των παιδιών.

Στο N₁ η γωνιά του παιδαγωγικού υλικού ήταν μαζί με τη γωνιά οικοδομικού υλικού. Αυτή η διπλή γωνιά βρισκόταν δίπλα στη γωνιά της παρεούλας και τα παιδιά έχτιζαν τους πύργους σε μια μοκέτα. Η επισκέψεις στο συγκεκριμένο νηπιαγωγείο ήταν 8. Παρόμοιο αριθμό επισκέψεων είχε και το N₂ καθώς 7 παιδιά επισκέφτηκαν τη συγκεκριμένη γωνιά. Επίσης, το N₃ ο αριθμός των επισκέψεων ήταν 10.

Το N₅ είναι το δεύτερο νηπιαγωγείο σε αριθμό επισκέψεων που είναι 17. Στο συγκεκριμένο νηπιαγωγείο η γωνιά περιείχε ένα μεγάλο καλάθι με διάφορα τουβλάκια και ένα μεγάλο κουτί με 4 συρτάρια που το καθένα είχε διάφορα τουβλάκια μέσα. Τα παιδιά είχαν άμεση πρόσβαση σε αυτή τη γωνιά, ήταν δίπλα από την γωνιά της παρεούλας. Την 3^η ημέρα παρακολούθησης υπήρξε συνωστισμός σε αυτή τη γωνιά αλλά εξαιτίας του μεγάλου χώρου που υπήρχε η νηπιαγωγός δεν μετακίνησε κανένα παιδί.

Σε αντίθεση με τη δημοφιλή γωνιά του N₅, στο N₄ κανένας δεν επέλεξε τη γωνιά του οικοδομικού υλικού. Το υλικό της συγκεκριμένης γωνιάς ήταν οργανωμένο σε δυο διαφανή κουτιά, πάνω από ένα ντουλάπι που το ύψος του ήταν περίπου 70εκ. Τα παιδιά δεν είχαν άμεση πρόσβαση καθώς επίσης και ο χώρος για να παίξουν δεν ήταν οριοθετημένος. Δηλαδή, κάτω από το υλικό βρισκόταν ένα παγκάκι και το κουτί με το παιδαγωγικό υλικό.

ΓΩΝΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟ

Στη γωνιά παιδαγωγικού υλικού δεν υπήρξαν πολλές επισκέψεις. Στα 4 από τα 6 νηπιαγωγεία πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στη γωνιά παιδαγωγικού υλικού.

Και στα 6 νηπιαγωγεία οι συνολικές επισκέψεις των νηπίων ήταν μόνο 19.

Στο N₃ πραγματοποιήθηκαν 6 επισκέψεις ενώ στο N₁ και στο N₂ ήταν ο ίδιος αριθμός, 4 επισκέψεις στο καθένα. Στο N₅ τα νήπια επισκέφτηκαν 5 φορές τη συγκεκριμένη γωνιά.

Στο N₂ η γωνιά ήταν σε ένα ραφάκι - ντουλάπα όπου τα παιδιά δυσκολεύονταν να φτάσουν τα υλικά. Τις φορές στις οποίες επισκέφτηκαν τη συγκεκριμένη γωνιά, ζήτησαν από τη νηπιαγωγό να τους δώσει αυτό που ήθελαν. Στο N₆ και N₄ δεν υπήρχε καμιά μετακίνηση στη συγκεκριμένη γωνιά. Στο N₄ το υλικό της συγκεκριμένης γωνιάς βρισκόνταν σε ένα χάρτινο κουτί ακουμπισμένο στο έδαφος. Στην αρχή της παρατήρησής μας και όταν καταγράφαμε τις γωνιές, πιστεύαμε ότι δεν υπάρχει η συγκεκριμένη γωνιά καθώς θεωρήσαμε το συγκεκριμένο κουτί ως υλικό του νηπιαγωγείου. Όταν ρωτήθηκε η νηπιαγωγός για την γωνιά του παιδαγωγικού υλικού μας απάντησε ότι είναι αυτό το κουτί. Στο N₆ νηπιαγωγείο το υλικό της γωνιάς του παιδαγωγικού υλικού βρισκόταν σε παρόμοια θέση με το υλικό του N₂ η γωνιά. Και τα παιδιά του N₄ αλλά και του N₆ δεν επισκέπτηκαν καθόλου τη συγκεκριμένη γωνιά

ΓΩΝΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Η συγκεκριμένη γωνιά είχε την λιγότερη ζήτηση καθώς συγκεντρωτικά σε όλα τα νηπιαγωγεία του δείγματος την επισκέφτηκε μόνο ένα παιδί.. Θα μπορούσαμε να καταγράψουμε παραπάνω επισκέψεις στη γωνιά της βιβλιοθήκης αλλά οι συγκεκριμένες επισκέψεις πραγματοποιήθηκαν υπό τον κανόνα της δανειστικής βιβλιοθήκης των τάξεων. Έτσι, αποφασίσαμε να καταγράψουμε τις αυτόβουλες ενέργειες των παιδιών επιλέγοντας τη γωνιά της βιβλιοθήκης.

Σε όλα τα νηπιαγωγεία του δείγματος η οργάνωση της συγκεκριμένης γωνιάς ήταν παρόμοια. Το υλικό της συγκεκριμένης γωνιάς ήταν πλούσιο και βρισκόταν σε μια ξύλινη βιβλιοθήκη.

Η μοναδική αυτόβουλη επίσκεψη που πραγματοποιήθηκε ήταν μόνο στο N₄ όπου ένα αγοράκι πήγε με δική του πρωτοβουλία στην γωνιά και διάβασε ένα παραμύθι

«Έλεμερ, ο ελέφαντας» που όπως μου δήλωσε στη συνέχεια είναι το αγαπημένο του και το έχει φέρει από το σπίτι του από την αρχή της χρονιάς.

ΓΩΝΙΑ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Στη συγκεκριμένη γωνιά πραγματοποιήθηκαν 56 επισκέψεις και η συγκεκριμένη γωνιά υπήρχε και στα 6 νηπιαγωγεία του δείγματος. Το νηπιαγωγείο που είχε τις πιο πολλές επισκέψεις ήταν το Ν₆ όπου πραγματοποιήθηκαν 16. Βέβαια η επιλογή τη συγκεκριμένης γωνιάς την μια μέρα παρατήρησης ήταν κατευθυνόμενη καθώς η νηπιαγωγός ήθελε τα παιδιά να φτιάξουν ένα κινέζικο δράκο εξαιτίας των αποκριών. Όμως, την κατευθυνόμενη από τη νηπιαγωγό επιλογή προς την συγκεκριμένη γωνιά δεν την έχουμε συμπεριλάβει στα αποτελέσματα αφού οι επιλογές των παιδιών δεν ήταν αυτόβουλες.

Στα υπόλοιπα νηπιαγωγεία ο αριθμός επισκέψεων ήταν παρόμοιος.

Το νηπιαγωγείο που είχε τις λιγότερες επισκέψεις είναι το Ν₃ με 4. Τα νήπια και τις 3 μέρες παρατήρησης προτίμησαν να επιλέξουν κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων κάποια άλλη γωνιά του νηπιαγωγείου.

ΓΩΝΙΑ ΚΑΒΑΛΕΤΟΥ

Η γωνιά του καβαλέτου υπήρχε και στα 6 νηπιαγωγεία του δείγματος με μεγαλύτερο αριθμό επισκέψεων 7 στο Ν₁ νηπιαγωγείο. Η γωνιά του καβαλέτου χρησιμοποιήθηκε σχεδόν από όλα τα νηπιαγωγεία. Μόνο στο Ν₃ νηπιαγωγείο τα παιδιά δεν ασχολήθηκαν με το καβαλέτο. Προτίμησαν να δημιουργήσουν στη γωνιά ζωγραφικής.

Και στα 6 νηπιαγωγεία ο χώρος της γωνιάς αυτής ήταν ίδιος. Μια γωνιά με ένα ξύλινο καβαλέτο και μια ποδιά. Βέβαια στο Ν₆ νηπιαγωγείο η γωνιά αυτή βρισκόταν έξω από το χώρο της τάξης, στο διάδρομο και τα παιδιά δεν είχαν άμεση πρόσβαση. Ένα κοριτσάκι (Κ₁) επισκέφτηκε αυτή τη γωνιά μετά από παρότρυνση της

νηπιαγωγού που της είπε : «(Κ₁) πήγαινε να ζωγραφίσεις κάτι στο καβαλέτο για να το βάλουμε μέσα στην τάξη».

ΓΩΝΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Μια γωνιά γεμάτη μελωδία αλλά χωρίς να την επισκέπτεται κανείς! Η γωνιά μουσικής ήταν η δεύτερη σε λιγότερο ζήτηση. Στο Ν₁ νηπιαγωγείο δεν υπήρχε γωνιά μουσικής. Στα υπόλοιπα 5 η γωνιά υπήρχε σχεδόν στο ίδιο σημείο του χώρου της τάξης. Σε έναν τοίχο, αρκετά ψηλό για τα παιδιά. Από τα 5 νηπιαγωγεία μόνο στο Ν₂ μετακινήθηκαν σε αυτή τη γωνιά δυο κορίτσια (Κ₂ και Κ₃). Η μετακίνηση αυτή έγινε γιατί η Κ₂ ήθελε να δείξει στην Κ₃ ότι ο μπαμπάς της, της έφερε ένα παραμύθι που είχε μέσα φωτογραφίες από το μουσικό όργανο που είχαν σε αυτή τη γωνιά (μαράκα).

Όλες οι γωνιές είχαν πλούσιο υλικό αλλά δυστυχώς δεν προκαλεί το ενδιαφέρον των παιδιών. Να τονίσουμε ότι σε δυο νηπιαγωγεία Ν₄ και Ν₆ νηπιαγωγείου μας είπαν ότι οι ίδιες δεν μπορούν τη φασαρία και όταν τα παιδιά θα θέλουν να επιλέξουν την συγκεκριμένη γωνιά έμμεσα δεν τους το επιτρέπουν

ΓΩΝΙΑ ΚΟΥΚΛΟΣΠΙΤΟΥ

Η γωνιά του κουκλόσπιτου υπήρχε σε 4 από τα 6 νηπιαγωγεία του δείγματος και υπήρξαν 44 μετακινήσεις.

Στο Ν₂ νηπιαγωγείο παρατηρήσαμε τις περισσότερες επισκέψεις οι οποίες ήταν 17. Η γωνιά αυτή είναι λίγο απομονωμένη από τον χώρο της τάξης. Έχει έναν «τοίχο» από τα αριστερά όπου είναι η γωνιά τη βιβλιοθήκης, έναν ξύλινο «τοίχο» από τα δεξιά όπου λειτουργεί και σαν ντουλάπι από την άλλη μεριά και στο βάθος από τον τοίχο της τάξης. Μέσα στο κουκλόσπιτο υπάρχουν τούλια και κάποιες κούκλες και έχει χωρητικότητα μέχρι 3 παιδιά. Τα παιδιά έβγαιναν και έξω από το κουκλόσπιτο για να παίζουν.

Στο Ν₃ νηπιαγωγείο επισκέφτηκαν τη συγκεκριμένη γωνιά 11 παιδιά ενώ στο Ν₅ και στο Ν₁ νηπιαγωγείο επισκέφτηκαν ίδιος αριθμός παιδιών, 8 στο καθένα.

ΓΩΝΙΑ ΜΑΓΑΖΙΟΥ

Η γωνιά του μαγαζιού υπήρχε στα 2 από τα 6 νηπιαγωγεία. Συνολικά στη γωνιά του μαγαζιού πραγματοποιήθηκαν 21 επισκέψεις εκ των οποίων οι 14 ήταν του Ν₄. Η γωνιά σε αυτό το νηπιαγωγείο χρησιμοποιώντας ως μπακάλικο, ως κουκλόσπιτο και ως ιατρείο. Την πολύπλευρη λειτουργία γωνιάς του συγκεκριμένου μαγαζιού την αναλύσαμε παραπάνω.

Στο Ν₃ ο αριθμός των επισκέψεων ήταν 7. Η γωνιά λειτουργεί μόνο σαν μπακάλικο αφού τα υλικά που ήταν οργανωμένα ήταν κυρίως πλαστικά προϊόντα φαγητού.

ΓΩΝΙΑ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ

Η γωνιά του υπολογιστή υπήρξε σε 2 από τα 6 νηπιαγωγεία. Και στα 2 νηπιαγωγεία δεν υπάρχει οπτική πρόσβαση στη γωνιά. Δηλαδή, τα παιδιά δεν είχαν άμεση οπτική επαφή καθώς δεν βρισκόταν στο χώρο όπου υπήρχαν και οι άλλες γωνιές.

Μόνο στο Ν₅ νηπιαγωγείο επισκέφτηκαν τα παιδιά στη συγκεκριμένη γωνιά. Η επίσκεψη αυτή δεν ήταν καθοδηγούμενη και τα παιδιά από μόνα τους επέλεξαν τη συγκεκριμένη γωνιά. Ο αριθμός των επισκέψεων ήταν 8.

Στο Ν₁ νηπιαγωγείο ο συγκεκριμένος χώρος δεν χρησιμοποιήθηκε καθόλου από τα παιδιά. Στη γωνιά αυτή υπήρχε μόνο ο υπολογιστής, ήταν ένα σκοτεινό μέρος που υπήρχε οπτική πρόσβαση μόνο από το γραφείο της νηπιαγωγού.

ΓΩΝΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

Η γωνιά αυτή υπήρχε μόνο στο Ν₃ νηπιαγωγείο. Τα παιδιά χρησιμοποιούσαν διάφορα υλικά από τις άλλες γωνιές αλλά πάντα έπαιζαν με αυτά στη γωνιά ελεύθερου παιχνιδιού. Ο χώρος αυτός ήταν αρκετά μεγάλος με γύρω παράθυρα όπου έβλεπες τον εξωτερικό χώρο και τα όρια αυτού του χώρου ήταν τοποθετημένα με

διάφορα παγκάκια και εάν κάποιο παιδί έπαιζε έξω από αυτά η νηπιαγωγός υπενθύμιζε που μπορούν τα παιδιά να παίζουν.

ΓΩΝΙΑ ΚΟΥΖΙΝΑΣ

Η γωνιά της κουζίνας υπήρχε μόνο στο Ν₆ νηπιαγωγείο και συνολικά πραγματοποιήθηκαν 6 μετακινήσεις. Τα νήπια χρησιμοποιούσαν διάφορα «κουζινικά» υλικά και έπαιζαν διάφορα συμβολικά παιχνίδια τα οποία θα αναφέρουμε σε επόμενη ενότητα.

ΓΩΝΙΑ ΜΕΤΑΜΦΙΕΣΗΣ

Τη συγκεκριμένη γωνιά την είχε μόνο το Ν₁ νηπιαγωγείο. Δεν υπήρξε όμως πολύ μετακίνηση σε αυτόν το χώρο. Η γωνιά αυτή βρισκόταν απέναντι από το κουκλόσπιτο είχε έναν καθρέπτη και ένα καλάθι με ελάχιστα ρούχα για μεταμφίεση μέσα. Αυτή η γωνιά θα είχε ίσως πιο πολύ ζήτηση εάν το υλικό ήταν πιο πολύ.

4. ΟΙ 4 ΠΡΩΤΕΣ ΣΕ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΓΩΝΙΕΣ

Από την παρατήρησή μας στα νηπιαγωγεία και βάση την επισκεψιμότητα των παιδιών προκύπτουν οι 3 πρώτες σε προτίμηση γωνιές.

ΓΩΝΙΕΣ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
Οικοδ. Υλικού	55	6	61
Ζωγραφικής	24	32	56
Κουκλόσπιτο	11	33	44

Πίνακας 3. Οι 3 πρώτες σε προτίμηση γωνιές

Από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται η προτίμηση των παιδιών συνολικά ως προς τις γωνιές του νηπιαγωγείου. Κατά τη διάρκεια της παρατήρησης καταγράφηκαν 274 επισκέψεις των παιδιών στις γωνιές, από τις οποίες οι 120 έγιναν από αγόρια και οι

154 από κορίτσια. Στον πίνακα 3 διακρίνονται οι τρεις πρώτες σε προτίμηση γωνιές, οι οποίες είναι πρώτη η γωνιά του οικοδομικού υλικού όπου ο αριθμός των επισκέψεων είναι 61. Από τις επισκέψεις οι 55 πραγματοποιήθηκαν από τα αγόρια ενώ μόνο οι 6 από κορίτσια. Η δεύτερη σε κινητικότητα γωνιά ήταν της ζωγραφικής με αριθμό επισκέψεων 56. Οι 24 από τις 56 επισκέψεις πραγματοποιήθηκαν από τα αγόρια ενώ οι υπόλοιπες 32 από τα κορίτσια. Τέλος, η τρίτη σε προτίμηση γωνιά που προκύπτει από την αυτόβουλη επισκεψιμότητα των παιδιών, είναι οι γωνιά του κουκλόσπιτου όπου πραγματοποιήθηκαν 44 επισκέψεις εκ των οποίων οι 11 έγιναν από αγόρια ενώ οι 33 από κορίτσια.

Όπως παρατηρούμε και στον πίνακα, για το κάθε φύλο χωριστά διαφέρει η πρώτη σε επισκεψιμότητα γωνιά. Για τα αγόρια, η πρώτη σε επισκεψιμότητα γωνιά ήταν η γωνιά του οικοδομικού υλικού με 55 επισκέψεις, ενώ για τα κορίτσια η γωνιά του κουκλόσπιτου με 33 επισκέψεις.

5. ΤΡΟΠΟΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΗΣ ΓΩΝΙΑΣ

Ύστερα από την παρατήρηση στα νηπιαγωγεία του δείγματος έγινε φανερό ότι και στα 6 νηπιαγωγεία τα παιδιά κατευθύνονται προς τις γωνιές με δική τους προσωπική πρωτοβουλία. Βέβαια υπήρξαν κάποιες φορές που υπήρχε παρότρυνση από την νηπιαγωγό. Για παράδειγμα, στο Ν₆ νηπιαγωγείο η νηπιαγωγός είπε σε ένα κοριτσάκι να επισκεφτεί τη γωνιά του καβαλέτου για να ζωγραφίσει κάτι να διακοσμήσουν την τάξη. Το συγκεκριμένο νήπιο δεν ασχολούνταν με κάτι κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων, απλά ήταν καθισμένο σε μια καρέκλα. Επιπρόσθετα, στο ίδιο νηπιαγωγείο την πρώτη ημέρα παρατήρησης, η νηπιαγωγός έδινε οδηγίες ποιος θα μετακινηθεί στη γωνιά της ζωγραφικής διότι ήθελε να φτιάξει κάθε παιδί από ένα κινέζικο δράκο. Έτσι, για να μην υπάρξει συνωστισμός στη συγκεκριμένη γωνιά, επέλεγε ομάδες να μετακινηθούν σε αυτή και να φτιάξουν τη ζωγραφιά.

Επίσης, κάποια νήπια επέλεξαν να μετακινηθούν σε κάποια γωνιά αλλά υπήρχαν κάποια άλλα που όριζαν ποιος θα βρισκόταν στη συγκεκριμένη γωνιά. Για παράδειγμα στο N₂ νηπιαγωγείο, στη γωνιά του κουκλόσπιτου έπαιζαν τρία κοριτσάκια, όταν όμως ήρθε και ένα άλλο ακόμη τότε το ένα από τα τρία του είπε να φύγει επειδή δεν την έχουν φίλη. Στο σημείο αυτό, βλέπουμε ότι η φιλία είναι ένα κριτήριο επιλογής της γωνιάς.

Επιπρόσθετα από τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων διαπιστώσαμε ότι ένα κριτήριο ακόμη επιλογής της γωνιάς είναι το φύλο. Οι ομάδες κυρίως που σχηματίστηκαν για το παιχνίδι στις γωνιές ήταν συνήθως ιδίου φύλου. Βέβαια, στο N₄ καταγράψαμε ότι ένα κοριτσάκι και τις τρεις μέρες παρατήρησης έπαιζε μαζί με ένα αγοράκι συνέχεια. Σε όσες γωνιές και αν επισκέφτηκαν ήταν μαζί.

Τέλος, θέλουμε να αναφέρουμε ότι ήταν πολύ λίγα κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων δεν έκαναν τίποτα. Συγκεκριμένα, στο N₄ ένα κοριτσάκι δεν ήθελε να κάνει τίποτα. Την πρώτη ημέρα παρατήρησης, η νηπιαγωγός δεν το προέτρεψε να κάνει κάτι. Την δεύτερη και την τρίτη μέρα η νηπιαγωγός την ρώτησε εάν ήθελε να πάει κάπου να παίξει και της απάντησης με ένα αρνητικό νεύμα του κεφαλιού.

6. ΣΥΜΒΟΛΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΑΝ ΣΤΙΣ ΓΩΝΙΕΣ

Παράλληλα με την παρατήρησή μας στις μετακινήσεις των νηπίων στις γωνιές, παρακολουθούσαμε και τα συμβολικά παιχνίδια που αναπτυσσόταν σε αυτές.

Στη γωνιά του οικοδομικού υλικού οι ρόλοι που αναλάμβαναν τα παιδιά είχαν ποικιλία. Στο N₅ νηπιαγωγείο τα παιδιά, κυρίως τα αγόρια αναλάμβαναν ρόλους στρατιωτικών και έφτιαχναν πύργους. Χαρακτηριστικά ένα αγόρι (A₁) μιλούσε με τον φίλο του (A₂) για την κατασκευή των πύργων. «A₂ πάρε τα κόκκινα ξυλάκια για να γίνει η πόρτα του πύργου». Επίσης, στην ίδια γωνιά παίζει και ένα κοριτσάκι μόνο του φτιάχνοντας όπως μου είπε ένα σπίτι για το αλογάκι της. Στο N₃ νηπιαγωγείο τα κορίτσια είχαν γίνει σε αυτή τη γωνιά τις «διακοσμήτριες» ενός σπιτιού που

είχαν κατασκευάσει με τα τουβλάκια. Με την μαγεία του συμβολικού παιχνιδιού τα νήπια από τα υπόλοιπα νηπιαγωγεία έγιναν χτίστες και έφτιαχναν μεγάλα σπίτια, αστροναύτες φτιάχνοντας πυραύλους, αλλά και φύλακες σε ένα ζωολογικό κήπο που είχαν φτιάξει.

Με τα εργαλεία του καβαλέτου, στο N_4 νηπιαγωγείο τα κορίτσια έγιναν ζωγράφοι και ήθελαν να φτιάξουν έναν πίνακα.

Στη γωνιά του κουκλόσπιτου στο N_1 νηπιαγωγείο κατά τη διάρκεια των ημερών παρατήρησής μας, έπαιζαν μόνο κορίτσια. Οι ρόλοι είχαν οριστεί απ' ότι φάνηκε από πολύ καιρό πριν αφού το κοριτσάκι K_2 ήταν ο αρχηγός και έδινε διαταγές. « K_3 θα είσαι το παιδί μου και η K_4 η γιαγιά» όπως επίσης όριζε για το ποιος θα παίξει μαζί τους. Στα υπόλοιπα 3 νηπιαγωγεία έπαιζαν και τα δυο φύλα μαζί. Συνήθως έπαιζαν την οικογένεια υιοθετώντας τα αγόρια τον ρόλο του μπαμπά, παππού και τα κορίτσια της μαμάς και του μωρού. Ο ρόλος του μπαμπά ή του παππού προϋπέθετε βαριά και δυνατή φωνή καθώς επίσης είχε ηγετικό ρόλο. Ο ρόλος της μαμάς προϋπέθετε γλυκιά φωνή και συνήθως αυτό που έκανε ήταν να τσιρίζει το μωρό, να μαγειρεύει και να ψωνίζει. Στο N_2 νηπιαγωγείο, έπαιζαν πολλά παιδιά μαζί και ο χώρος της γωνιάς ήταν αρκετά μικρός, έτσι λοιπόν, έβγαιναν έξω από το κουκλόσπιτο και συνήθως έπαιζαν τους γιατρούς και νοσοκόμους. Τους ρόλους τους όριζαν όλα τα παιδιά μαζί.

Στη γωνιά του μαγαζιού, στο N_3 νηπιαγωγείο τα παιδιά υιοθετούσαν τους ρόλους του πωλητή και του πελάτη. Συνήθως ο πελάτης πήγαινε και ζητούσε τι ήθελε να πάρει, έβγαζε τα νομίσματα από την τσέπη του και πλήρωνε. Ο ρόλος του πωλητή διέφερε από το παιδί το οποίο τον υποδύονταν. Άλλοτε ο πωλητής διαφήμιζε τα προϊόντα του με φωνές και άλλοτε περίμενε να πάρει πρωτοβουλία ο πελάτης και να του ζητήσει τη θέλει. Σε αντίθεση με το N_3 , στο N_4 νηπιαγωγείο η γωνιά του

μαγαζιού είχε πολλές λειτουργίες. Μερικά νήπια το χρησιμοποιούσαν σα μπακάλικο, άλλα σαν ιατρείο και άλλα σαν κουκλόσπιτο. Το κουκλόσπιτο το χρησιμοποιούσαν κυρίως τα κορίτσια παίζοντας μαμά και παιδί. Το ρόλο του γιατρού

και του ασθενή, και τις τρεις μέρες παρατήρησης, έπαιζαν συνέχεια ένα αγόρι και ένα κορίτσι.

Την γωνιά της κουζίνας την είχε μόνο το N_6 νηπιαγωγείο και τις ημέρες της παρατήρησης την χρησιμοποίησαν μόνο κορίτσια. Σε αυτήν τη γωνιά έπαιζαν κυρίως τις «νοικοκυρές» όπως έλεγαν. Ένα κοριτσάκι (K_5) πήρε την κατσαρόλα και άρχισα να μαγειρεύει. Ξαφνικά όμως μας είπε πως φτιάχνει το συγκεκριμένο φαγητό παίζοντας μια μαγείρισα στην τηλεόραση. Έρχεται και ένα άλλο κορίτσι (K_6) για να κάνει τη βοηθό αλλά δεν την ήθελε. Η K_5 φώναξε την K_7 να την βοηθήσει γιατί είναι φίλη της.

Παρόλο που η γωνιά μεταμφίεσης είναι μια γωνιά που σου δίνει πολλά ερεθίσματα για δημιουργικά παιχνίδια, στο N_1 νηπιαγωγείο - δεν υπήρχε σε κανένα άλλο- την χρησιμοποίησαν ελάχιστα. Μετακινήθηκαν σε αυτή τη γωνιά 3 κορίτσια την δεύτερη μέρα παρατήρησης. Η K_8 αφού βγαίνει από το κουκλόσπιτο, μετακινείται στη γωνιά της μεταμφίεσης και φοράει μια ρόμπα. Καλεί τις άλλες δυο φίλες της και τους ορίζει ρόλους. Ζήτησε από την K_9 να βάλει ένα αντρικό καπέλο και από την K_{10} ένα μαντήλι. Στη συνέχεια ανακοινώνει ότι θα παίξουν το ζευγάρι που πάει να δει μια κυρία που θα τους πει τι θα γίνει αύριο (ένα μέντιουμ!!). Η γωνιά αυτή βρισκόταν απέναντι από το κουκλόσπιτο είχε έναν καθρέπτη και ένα καλάθι με ελάχιστα ρούχα για μεταμφίεση μέσα. Αυτή η γωνιά θα είχε ίσως πιο πολύ ζήτηση εάν το υλικό ήταν πιο πολύ.

7. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΑΥΘΟΡΜΗΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Κατά τη διάρκεια παρατηρήσεων μας, εστίασαμε και στον ρόλο των νηπιαγωγών στις αυθόρμητες δραστηριότητες. Σχεδόν και οι 6 νηπιαγωγοί, την ώρα των αυθόρμητων δραστηριοτήτων τη αξιοποιούσαν για δικές τους εργασίες ή σαν διάλειμμα. Για παράδειγμα η νηπιαγωγός του N_1 νηπιαγωγείου του δείγματος, και τις τρεις μέρες παρατήρησής μας, την ώρα των αυθόρμητων δραστηριοτήτων ετοίμαζε

εποπτικό υλικό για τις δραστηριότητες που είχε οργανώσει. Δεν παρατηρούσε το παιχνίδι των νηπίων, παρά επενέβη κάποιος φορές για να ζητήσει από τα παιδιά να κάνουν λιγότερη φασαρία. Το ίδιο συνέβη και με τη νηπιαγωγό του Ν₆ νηπιαγωγείου με τη διαφορά ότι παρακινούσε ένα συγκεκριμένο κοριτσάκι να μετακινηθεί σε κάποιες γωνιές.

Εξαιρέση αποτέλεσε η νηπιαγωγός του Ν₃ νηπιαγωγείου, οπού καθ' όλη τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων, καθόταν σε μια καρέκλα ή στο καναπέδακι και παρατηρούσε τα παιδιά. Τα παιδιά φάνηκε να είναι εξοικειωμένα με το γεγονός αυτό και δεν τους εμπόδιζε καθόλου στην εξέλιξη των παιχνιδιών τους. Επίσης, η συγκεκριμένη νηπιαγωγός επενέβη κάποια στιγμή σε μια ομάδα αγοριών όπου έφτιαχναν ένα πύργο και τους είπε ότι θα ήταν ακόμη πιο ωραίος ο πύργος εάν γινόταν πιο μεγάλος και τοποθετούσαν μια μεγάλη πόρτα.

Ο ρόλος της νηπιαγωγού του Ν₅ νηπιαγωγείου ήταν πολύπλευρος. Συνήθως ασχολούνταν με την οργάνωση κάποιων που αφορούσαν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο οποίο συμμετείχε το συγκεκριμένο νηπιαγωγείο, αδιαφορώντας για το παιχνίδι των νηπίων. Άλλοτε - για ελάχιστα λεπτά- παρατηρούσε το παιχνίδι των νηπίων και εξέφραζε θαυμασμό γι' αυτό που έκαναν. Για παράδειγμα όταν κάποια κορίτσια μετακινηθήκαν στη γωνιά του κουκλόσπιτου, έπαιζαν μαμά και μωρό. Η νηπιαγωγός τόνισε ότι η μαμά πρέπει να αγαπάει πάρα πολύ το μωράκι της για να το φροντίζει τόσο καλά.

4.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Οι συνεντεύξεις με τις νηπιαγωγούς αποτέλεσε την τρίτη φάση της διαδικασίας της έρευνάς μας. Τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων μας βοήθησαν στην ολοκληρωμένη πληροφόρησή μας σχετικά με τον χώρο του νηπιαγωγείου και τις απόψεις των νηπιαγωγών όσο αφορά το θέμα της οργάνωσης του χώρου.

Παρακάτω παραθέτουμε την ανάλυση των αποτελεσμάτων από τις απαντήσεις των νηπιαγωγών του δείγματος.

1) Ποιος οργάνωσε το χώρο του νηπιαγωγείου; Πότε;

Από τις 6 νηπιαγωγούς, οι δυο μας απάντησαν ότι οργάνωσαν το χώρο του νηπιαγωγείου μόνες τους. Η μια εκ των δυο αυτών νηπιαγωγών οργάνωσε το χώρο του νηπιαγωγείου στην αρχή της φετινής χρονιάς ενώ η άλλη πριν από ένα χρόνο.

Οι 3 από τις 6 νηπιαγωγούς μας απάντησαν ότι οργάνωσαν το χώρο του νηπιαγωγού από κοινού με τις συναδέλφισσες. Οι 2 από αυτές οργάνωσαν στην αρχή της φετινής σχολικής χρονιάς ενώ η μια πριν από 2 χρόνια.

Τέλος, υπήρξε μόνο μια νηπιαγωγός η οποία οργάνωσε το χώρο του νηπιαγωγείου μαζί με τα παιδιά στην αρχή της σχολικής χρονιάς. Συγκεκριμένα μας είπε ότι ρώτησε τα παιδιά για τις διάφορες γωνιές, τι υλικό θα ήθελαν να έχουν, καθώς επίσης ενθάρρυνε να διακοσμήσουν όλοι μαζί το χώρο.

2) Υπάρχουν κάποιες γωνιές που είναι έξω από την τάξη; Πηγαίνουν τα παιδιά; Γιατί δεν πηγαίνουν;

Από τα 6 νηπιαγωγεία του δείγματος, στα δυο υπάρχουν γωνιές έξω από την τάξη.

Στο N₅ νηπιαγωγείο η γωνιά του υπολογιστή βρίσκεται στη κουζίνα λόγω έλλειψης χώρου, όπως μας απάντησε η νηπιαγωγός. Τα παιδιά την επισκέπτονται συχνά. Η ίδια συνέχισε λέγοντάς μας ότι όλα τα παιδιά είναι εξοικειωμένα με τον υπολογιστή αφού σχεδόν όλοι έχουν στα σπίτια τους και τον χρησιμοποιούν. Επίσης, για τον εμπλουτισμό της γωνιάς αυτής, συμμετείχαν όπως μας είπε η ίδια, και τα παιδιά διότι έφεραν τα αγαπημένα τους παιχνίδια σε cd από το σπίτι τους.

Στο N₆ νηπιαγωγείο η νηπιαγωγός μας είπε ότι λόγω έλλειψης χώρου, υπάρχουν δυο γωνιές έξω από την τάξη, η γωνιά της βιβλιοθήκης και η γωνιά του καβαλέτου. Ωστόσο μας δήλωσε ότι δεν τις επισκέπτονται πολύ συχνά γιατί δεν έχουν ούτε οπτική επαφή με αυτούς τους χώρους και μάλιστα αναγνώρισε τη δική της υπαιτιότητα λόγω του γεγονότος ότι δεν ενθάρρυνε τα παιδιά να επισκέπτονται αυτούς τους χώρους.

3) Υπήρξε κάποια τροποποίηση κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς σε κάποια γωνιά; (αν η απάντηση είναι θετική, για ποιους λόγους προέκυψε η τροποποίηση;) Τι είδους τροποποίηση;

Στα 5 από τα 6 νηπιαγωγεία του δείγματος πραγματοποιήθηκε κάποια τροποποίηση κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Στο N₂ νηπιαγωγείο η νηπιαγωγός αποφάσισε τη γωνιά του κουκλόσπιτου να την επεκτείνει έως κάποια καναπεδάκια επειδή μαζεύονταν πολλά παιδιά και έπαιζαν το γιατρό. Έτσι, τα συγκεκριμένα καναπεδάκια τα χρησιμοποιούν και ως ιατρείο. Στις παρατηρήσεις μας σε αυτό το νηπιαγωγείο, παρατηρούσαμε τη γωνιά του κουκλόσπιτου πριν γίνει η συγκεκριμένη τροποποίηση. Τα παιδιά έπαιζαν στο χώρο της γωνιάς αλλά δημιουργούταν συνωστισμός εξαιτίας του μικρού χώρου. Επίσης, τα παιδιά όταν έπαιζαν το ιατρείο χρησιμοποιούσαν παγκάκια από την παρεούλα και έπαιζαν εκεί. Ίσως, αυτό το γεγονός οδήγησε την νηπιαγωγό να τροποποιήσει τη

γωνιά του κουκλόσπιτου προσθέτοντας ένα παγκάκι δίπλα από το κουκλόσπιτο επεκτείνοντας τα όρια της μέχρι εκεί.

Στο Ν₃, η νηπιαγωγός μας απάντησε ότι επειδή προστέθηκε παιδαγωγικό υλικό, η γωνιά του παιδαγωγικού υλικού τροποποιήθηκε. Όμως, πιστεύουμε ότι η νηπιαγωγός με τον όρο γωνιά εννοεί το χώρο που βρίσκεται και αποθηκεύεται το υλικό. Δηλαδή αποκαλούν γωνιά παιδαγωγικού υλικού το χώρο που αποθηκεύουν το υλικό και όχι εκεί που αυτό αναπτύσσεται.

Στο Ν₄ η νηπιαγωγός προέβη στη αλλαγή της γωνιάς του παιδαγωγικού υλικού γιατί η θέση του δεν διευκόλυνε τη χρήση του από τα παιδιά. συγκεκριμένα, τα μετέφερε όλα από ένα ράφι σε ένα χάρτινο κουτί και τα τοποθέτησε στο πάτωμα. Η νηπιαγωγός δηλαδή άλλαξε τοποθεσία όπως καταλάβαμε στο υλικό της συγκεκριμένης γωνιάς αλλά δεν μας είπε που ήταν ο χώρος όπου οριοθετούνταν η γωνιά. Από τις παρατηρήσεις μας δεν διαπιστώσαμε που έπαιζαν τα παιδιά όταν επέλεγαν τη συγκεκριμένη γωνιά αφού η δεν την επισκέφτηκαν καθόλου. Όταν ρωτήσαμε την νηπιαγωγό η γωνιά του παιδαγωγικού υλικού που βρίσκεται μας απάντησε δείχνοντας μας με το χέρι της το χάρτινο κουτί.

Στην αρχή της σχολικής χρονιάς, στο Ν₅ η νηπιαγωγός μας είπε ότι υπήρχε η γωνιά του παραμυθιού αλλά από τον Ιανουάριο το συγκεκριμένο νηπιαγωγείο συμμετέχει σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα και η γωνιά αυτή αντικαταστάθηκε με τη γωνιά Project με το θέμα του προγράμματος. Η «γωνιά» αυτή περιείχε ένα τίτλο που έγραφε «Η μετάβαση στο νηπιαγωγείο», διάφορες φωτογραφίες από τις επισκέψεις των παιδιών σε ένα δημοτικό σχολείο και βιβλία της πρώτης τάξης του δημοτικού.

Τέλος, στο Ν₆ η νηπιαγωγός ανέφερε ότι μετακίνησε τη γωνιά της κουζίνας στη θέση του οικοδομικού υλικού για εξοικονόμηση χώρου. Αρχικά η γωνιά της κουζίνας βρισκόταν δίπλα από την παρעούλα και η γωνιά του οικοδομικού υλικού κάτω από ένα παράθυρο και ο χώρος δεν ήταν αρκετός για να φτιάχνουν τις κατασκευές τα παιδιά. Έτσι λοιπόν, στη θέση της γωνιά του οικοδομικού υλικού τοποθέτησε την

γωνιά της κουζίνας που όπως μας είπε δεν χρειάζεται να υπάρχει αρκετός χώρος που να παίζουν τα παιδιά, ενώ στη γωνιά της κουζίνας τοποθέτησε τη γωνιά οικοδομικού υλικού για να παίζουν τα παιδιά με ευκολία κατασκευάζοντας διάφορα παιχνίδια.

4) Ποια στιγμή παίζουν τα παιδιά στις γωνιές;

Οι απαντήσεις στη συγκεκριμένη ερώτηση ήταν ίδιες και στα 6 νηπιαγωγεία του

δείγματος. Τα παιδιά παίζουν στις γωνιές από την ώρα της προσέλευσης και μέχρι να ξεκινήσουν οι οργανωμένες δραστηριότητες, καθώς επίσης και στο διάλειμμα εάν ο καιρός δεν είναι επιτρέπει να βγουν στην αυλή. Επειδή Ν₁ νηπιαγωγείο δεν έχει αυλή, τα παιδιά παίζουν στο διάλειμμα πάντα στις γωνιές.

5) Υπάρχουν κανόνες για τη χρήση των υπαρχουσών γωνιών; Ποιοι τους θέτουν; Τηρούνται;

Και οι 6 νηπιαγωγοί μας απάντησαν ότι υπάρχουν κανόνες για τη χρήση των υπαρχουσών γωνιών του κάθε νηπιαγωγείου του δείγματος. Τους κανόνες τους ορίζουν πάντα οι ίδιες σε συνεργασία με τα παιδιά. Επιπρόσθετα, και οι έξι νηπιαγωγοί μας είπαν ότι στη γωνιά παιδαγωγικού υλικού και στη γωνιά οικοδομικού υλικού, πρέπει πάντα να τακτοποιούν στη θέση τους τα υλικά που χρησιμοποίησαν.

6) Πόσο περίπου είναι ο χρόνος χρήσης των γωνιών;

Οι απαντήσεις των νηπιαγωγών στη συγκεκριμένη ερώτηση ήταν σχεδόν ίδιες. Τα νήπια χρησιμοποιούν τις γωνιές περίπου μιάμιση με δυο ώρες, από την ώρα της προσέλευσης και μέχρι στις 9και15 ή στις 3και15 (μεσημεριανή βάρδια), καθώς

επίσης και στο διάλειμμα τους μήνες που ο καιρός δεν τους το επιτρέπει. Η νηπιαγωγός του Ν₅ νηπιαγωγείου μας απάντησε ότι δεν υπάρχει χρονικό περιθώριο χρήσης των γωνιών παρά μόνο όταν πραγματοποιούνται οργανωμένες δραστηριότητες.

7) Υπάρχουν κάποιες συγκεκριμένες μέρες που λειτουργούν ορισμένες γωνιές:

Σε κανένα από τα νηπιαγωγεία του δείγματος δεν υπάρχουν συγκεκριμένες μέρες που λειτουργούν οι γωνιές.

8) Ποιες γωνιές προτιμούν τα παιδιά να επισκέπτονται:

Παρακάτω παραθέτουμε έναν πίνακα με τις προτιμήσεις των αγαπημένων γωνιών των παιδιών σε κάθε νηπιαγωγείο έτσι όπως μας απάντησαν οι νηπιαγωγοί του κάθε νηπιαγωγείου.

ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	ΑΓΑΠΗΜΕΝΕΣ ΓΩΝΙΕΣ
N ₁	κουκλόσπιτο, ζωγραφικής, παιδαγωγικό υλικό.
N ₂	κουκλόσπιτο, παιδαγωγικό υλικό, ζωγραφικής.
N ₃	ελεύθερου παιχνιδιού κουκλόσπιτο, μαγαζάκι,.
N ₄	μαγαζάκι, ζωγραφικής.
N ₅	υπολογιστής, οικοδομικό υλικό, ζωγραφικής.
N ₆	ζωγραφικής, οικοδομικό υλικό.

Πίνακας 4. Γωνιές που χρησιμοποιούνται συχνά.

Από τον πίνακα η γνώμη των νηπιαγωγών για τις γωνιές που χρησιμοποιούνται πιο συχνά συμπίπτουν ορισμένες φορές με τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων μας.

Για παράδειγμα τα 3 από τα 4 νηπιαγωγεία που υπήρχε η γωνιά του κουκλόσπιτου, θεωρούν ότι η γωνιά αυτή χρησιμοποιείται πολύ συχνά. Η άποψη αυτή συμπίπτει με τα δικά μας αποτελέσματα που η γωνιά του κουκλόσπιτου είναι τρίτη σε προτίμηση και πρώτη σε προτίμηση για τα κορίτσια. Το Ν₅ είναι δεν θεωρεί την συγκεκριμένη γωνιά ότι χρησιμοποιείται συχνά και συμφωνούμε σε αυτό καθώς στο συγκεκριμένο νηπιαγωγείο δεν υπήρχαν πολλές επισκέψεις στη συγκεκριμένη γωνιά.

Η γωνιά της ζωγραφικής θεωρείται από τις 5 νηπιαγωγούς ότι χρησιμοποιείται πολύ συχνά. Τα αποτελέσματα που συγκεντρώσαμε από τις παρατηρήσεις μας στα νηπιαγωγεία, είναι σε συμφωνία με τις απόψεις των νηπιαγωγών καθώς η γωνιά της ζωγραφικής είναι δεύτερη σε προτιμήσεις των παιδιών. Μόνο το Ν₃ δεν ανέφερε τη συγκεκριμένη γωνιά ότι χρησιμοποιείται συχνά. Τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων μας για το συγκεκριμένο νηπιαγωγείο συμπίπτουν με την άποψη της νηπιαγωγού, καθώς η συγκεκριμένη γωνιά ήταν από αυτές που την επισκέφτηκαν πολύ λίγα παιδιά.

Από τα αποτελέσματα από τις παρατηρήσεις μας υποθέταμε ότι οι νηπιαγωγοί θα θεωρούν τη γωνιά οικοδομικού υλικού γωνιά που χρησιμοποιείται πολύ συχνά αφού για εμάς συνολικά ήταν πρώτη σε προτίμηση παιδιών. Όμως μόνο 2 από τις 6 νηπιαγωγοί του Ν₅ και Ν₆ θεωρούν ότι η συγκεκριμένη γωνιά χρησιμοποιείται συχνά. Από τα αποτελέσματα των παρατηρήσεών μας τα συγκεκριμένα νηπιαγωγεία είχαν τις περισσότερες επισκέψεις σε αυτή τη γωνιά από τα υπόλοιπα με αριθμό επισκέψεων 17 και 19 αντίστοιχα.

Ξεχωριστά για κάθε νηπιαγωγείο η άποψη της νηπιαγωγού για τις αγαπημένες γωνιές έρχεται σε συμφωνία με τα αποτελέσματα των παρατηρήσεών μας για κάθε νηπιαγωγείο. Για παράδειγμα η γωνιά που είχε τις περισσότερες επισκέψεις για το Ν₃ ήταν η γωνιά του ελεύθερου παιχνιδιού. Όταν ρωτήθηκε η νηπιαγωγός ποια πιστεύει ότι είναι η αγαπημένη γωνιά μας απάντησε τη συγκεκριμένη που είχαμε

διαπιστώσει και εμείς. Επίσης η νηπιαγωγός του Ν₄ θεώρησε αγαπημένη γωνιά αυτή του μαγαζιού. Παρόλο που δεν ανήκει η συγκεκριμένη γωνιά στις 3 πρώτες συγκεντρωτικά γωνιές, από τις παρατηρήσεις μας στο συγκεκριμένο νηπιαγωγείο παρατηρήσαμε αυτό που η νηπιαγωγός μας είπε, ότι δηλαδή η γωνιά του μαγαζιού ήταν αυτή που είχε τις περισσότερες επισκέψεις.

Αντίθετα όμως στο Ν₂ η νηπιαγωγός μας απάντησε ότι εκτός από τη γωνιά του κουκλόσπιτου είναι αγαπημένη και η γωνιά του παιδαγωγικού υλικού. Αντίθετα από τις παρατηρήσεις μας διαπιστώσαμε ότι στο συγκεκριμένο νηπιαγωγείο η γωνιά του παιδαγωγικού υλικού ήταν αυτή που είχε σχεδόν τον μικρότερο αριθμό επισκέψεων. Βέβαια, τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων ήταν από τις 3 μέρες παρακολούθησης μας ενώ η νηπιαγωγός έχει μια συνολική εικόνα για την τάξη της είναι πιο αντικειμενική αφού οι παρατηρήσεις της είναι πολλών μηνών.

9) Ποιες γωνιές χρησιμοποιούνται σπάνια και γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;

Οι 5 από της 6 νηπιαγωγοί μας υπέδειξαν από μια γωνιά που χρησιμοποιείται σπάνια. Μόνο η νηπιαγωγός του Ν₅ απάντησε ότι όλες οι γωνιές χρησιμοποιούνται από τα παιδιά. Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται οι απαντήσεις των νηπιαγωγών.

ΓΩΝΙΕΣ ΠΟΥ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ
ΜΟΥΣΙΚΗΣ	3
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ	1
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ	1

Πίνακας 5. Γωνιές που χρησιμοποιούνται σπάνια.

Όπως φαίνεται από τις αιτιολογήσεις τους, οι γωνιές που δεν χρησιμοποιούνται από τα παιδιά οφείλεται σε δική τους υπαιτιότητα. Συγκεκριμένα οι νηπιαγωγοί μας ανέφεραν τα εξής:

Οι νηπιαγωγοί του Ν₄ και Ν₆ νηπιαγωγείου μας είπαν ότι τα παιδιά του τμήματος χρησιμοποιούν σπάνια τη μουσική γωνιά, διότι οι ίδιες δεν μπορούν τη φασαρία και τα αποτρέπουν. Η νηπιαγωγός του Ν₂ θεωρεί και αυτήν τη μουσική γωνιά ότι χρησιμοποιείται σπάνια εκτιμώντας ότι η μη χρήση της οφείλεται στο γεγονός ότι τα παιδιά δεν έχουν πρόσβαση στο υλικό καθώς βρίσκεται σε ένα ντουλάπι αρκετά ψηλό για τα παιδιά.

Η νηπιαγωγός του Ν₁ μας απάντησε ότι τα παιδιά δεν προτιμούν τη γωνιά της βιβλιοθήκης γιατί η ίδια δεν τους έχει δώσει τα κατάλληλα ερεθίσματα να την επισκεφτούν.

Επίσης, η νηπιαγωγός του Ν₃ μας είπε ότι τα παιδιά επισκέπτονται σπάνια τη γωνιά του παιδαγωγικού υλικού διότι δεν την έχουν οργανώσει πολύ καλά.

Οι απόψεις των νηπιαγωγών για το ποιες γωνιές χρησιμοποιούνται σπάνια συμπίπτουν με τα δικά μας αποτελέσματα των παρατηρήσεων. Βέβαια, στο Ν₅ παρατηρήσαμε ότι η γωνιά της βιβλιοθήκης και της μουσικής δεν χρησιμοποιήθηκε καθόλου. Αντιθέτως, η νηπιαγωγός του συγκεκριμένου νηπιαγωγείου υποστήριξε ότι όλες οι γωνιές χρησιμοποιούνται. Μπορεί, οι παρατηρήσεις μας να ήταν ανεπαρκείς για τα αποτελέσματα των γωνιών που δε χρησιμοποιούνται καθόλου και η νηπιαγωγός του συγκεκριμένου νηπιαγωγείου να έχει μια πιο ξεκάθαρη εικόνα της τάξης και της χρησιμοποίησης των γωνιών.

Εύλογο ερώτημα που προκύπτει είναι γιατί αφού οι νηπιαγωγοί βλέπουν ότι δεν χρησιμοποιούνται ορισμένες γωνιές λόγω της κακής θέσης ή οργάνωσης δεν λαμβάνουν δράση να τις αλλάξουν, να τις κάνουν πιο ελκυστικές ή γιατί όχι να τις καταργήσουν δημιουργώντας μαζί με τα παιδιά μια άλλη γωνιά που να τους προκαλεί το ενδιαφέρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 :

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Έχοντας ολοκληρώσει τη παρουσίαση των αποτελεσμάτων μας σχετικά με την οργάνωση του χώρου του νηπιαγωγείου και κατά πόσο επηρεάζει την προτίμηση των παιδιών σε διάφορες γωνιές, καταλήγουμε στα παρακάτω συμπεράσματα.

Από τις παρατηρήσεις μας διαπιστώσαμε ότι η οργάνωση του χώρου του νηπιαγωγείου φαίνεται να επηρεάζει την αλληλεπίδραση του παιδιού με αυτόν και η επιλογή των παιδιών να ασχοληθούν με τις γωνιές εξαρτάται από διάφορους παράγοντες.

Ένα κριτήριο επιλογής της γωνιάς είναι κατά πόσο η γωνιά και το υλικό της είναι οργανωμένο. Διαπιστώσαμε ότι στα νηπιαγωγεία που το υλικό της γωνιάς ήταν οργανωμένο σε διάφορα κουτιά και τοποθετημένο ευδιάκριτα, τα παιδιά επιλέγανε τη συγκεκριμένη γωνιά ενώ σε άλλο νηπιαγωγείο που το υλικό της γωνιάς ήταν απλώς αποθηκευμένο σε ένα χάρτινο κουτί και χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερη οργάνωση, τα παιδιά δεν επέλεξαν τη συγκεκριμένη γωνιά.

Κάποιες φορές ο βαθμός εμπλοκής των παιδιών επηρεάζει θετικά την επιλογή τους με την οργάνωση μιας γωνιάς. Συγκεκριμένα, στη γωνιά της βιβλιοθήκης που δεν είχε καθόλου επισκεψιμότητα, διαπιστώσαμε ότι όταν το υλικό άνηκε στα παιδιά, τότε την επιλέγαν περισσότερο από τις άλλες.

Ακόμη, το υλικό κάθε γωνιάς θα πρέπει να είναι προσβάσιμο για τα παιδιά. Τα παιδιά θα πρέπει να έχουν την ικανότητα να αγγίζουν και να χρησιμοποιούν το υλικό με ευκολία και όχι να είναι τοποθετημένο σε ράφια που τα παιδιά δεν τα φτάνουν. Διαπιστώσαμε ότι η γωνιά του παιδαγωγικού υλικού σε ορισμένα νηπιαγωγεία που το υλικό δεν ήταν εύκολο προσβάσιμο από τα παιδιά, υπήρχε χαμηλή επισκεψιμότητα από τα παιδιά, αντίθετα σε σχέση με άλλο νηπιαγωγείο που το υλικό ήταν εύκολα προσβάσιμο και ήταν καλά οργανωμένο. Φάνηκε επίσης ότι η καλή οργάνωση μιας γωνιάς διευκόλυνε τη χρήση του και συνέβαλε στην επιλογή της συγκεκριμένης γωνιάς από τα παιδιά ενώ σε άλλο όπου το υλικό ήταν προσβάσιμο αλλά άτακτα οργανωμένο δεν ενθάρρυνε τα παιδιά να την επισκέπτονται.

Επιπρόσθετο κριτήριο επιλογής της γωνιάς είναι και η φιλία αλλά και το φύλο.

Όσα αφορά τη φιλία, τα παιδιά επιλέγουν να επισκεφτούν μια γωνιά μαζί με τον φίλο τους. Εάν ένα παιδί επισκέφτεται μια γωνιά τότε ο φίλος του θα επιλέξει και αυτός την ίδια προκειμένου να είναι μαζί του. Επίσης, διαπιστώσαμε ότι ο κανόνας συγκεκριμένου αριθμού παιδιών σε κάθε γωνιά μερικές φορές δεν ισχύει. Εξαίρεση στον κανόνα κάνουν οι φίλοι ενός παιδιού προκειμένου να παίξει και αυτό μαζί τους. Όμως, όταν ένα παιδί θέλει να επισκεφτεί μια γωνιά που παίζουν κάποια άλλα παιδιά, τότε η ομάδα των παιδιών εάν δεν το θεωρεί φίλο προβάλλει τη δικαιολογία του κανόνα για το μέγιστο αριθμό των παιδιών που παίζουν τη δεδομένη στιγμή στη συγκεκριμένη γωνιά.

Επίσης, το φύλο καθορίζει την επισκεψιμότητα των παιδιών στις γωνιές. Παρατηρήσαμε ότι οι ομάδες των παιδιών είναι κυρίως ίδιου φύλου. Βέβαια, υπήρχαν ορισμένες περιπτώσεις που τα παιδιά έπαιζαν μεικτά, καθώς υπήρχαν και φιλίες μεταξύ παιδιών διαφορετικού φύλου, όμως πιθανώς αυτό να εξαρτιόταν από τη γενικότερη στάση των νηπιαγωγών και τα στερεότυπα φύλου που προωθούσαν.

Τα παραπάνω είναι τα κριτήρια επιλογής των παιδιών στις διάφορες γωνιές των νηπιαγωγείων. Όμως, από τις συνεντεύξεις των νηπιαγωγών διαπιστώσαμε τα παρακάτω.

Οι νηπιαγωγοί συγχέουν την έννοια της γωνιάς με το υλικό. Όταν τους καλούσαμε να μας δείξουν μια ορισμένη γωνιά, εκείνες μας έδειχναν το υλικό της. Υποστηρίζουμε ότι η γωνιά είναι ένας επιμέρους χώρος του νηπιαγωγείου που αναπτύσσονται διάφορες δραστηριότητες και ανάλογα με το υλικό και τα αντικείμενα που υπάρχουν σε αυτήν.

Επίσης, διαπιστώσαμε ότι η ενθάρρυνση των νηπιαγωγών καθορίζει πολλές φορές την επιλογή επίσκεψης των παιδιών προς τις γωνιές. Η γωνιά της μουσικής φαίνεται να μην προτιμάται από τα παιδιά. Υποστηρίζουμε ότι μέρος ευθύνης έχουν οι νηπιαγωγοί, καθώς οι ίδιες μας τόνισαν ότι δεν επιτρέπουν στα παιδιά να την χρησιμοποιούν γιατί δημιουργούν φασαρία στην τάξη.

Από τις απαντήσεις που μας έδωσαν οι νηπιαγωγοί φαίνεται ότι καμία δεν θεωρεί την γωνιά της βιβλιοθήκης γωνιά που χρησιμοποιείται λιγότερο. Από τα αποτελέσματα όμως των δικών μας παρατηρήσεων, διαπιστώσαμε ότι η συγκεκριμένη γωνιά δεν χρησιμοποιείται καθόλου (συνολικά πραγματοποιήθηκε μία μόνο επίσκεψη). Μπορεί η συνολική εικόνα των νηπιαγωγών η οποία να είναι πιο ολοκληρωμένη να μην συμπίπτει με τα δικά μας αποτελέσματα λόγω της μικρής διάρκειας των παρατηρήσεών μας, παρόλο αυτά το γεγονός αυτό μας προκάλεσε έκπληξη.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι οι νηπιαγωγοί δεν καταφεύγουν εύκολα σε αναδιοργάνωση συνολικά του χώρου της τάξης αλλά ούτε και στην αναδιοργάνωση επιμέρους γωνιών. Η στάση τους αυτή η οποία υποδηλώνει μια παθητικότητα αλλά και αδιαφορία, μας φαίνεται ιδιαίτερα προβληματική όταν ομολογούσαν στη συνέντευξη ότι γνωρίζουν καλά τις δυσλειτουργίες μιας γωνιάς όμως παρόλο αυτά δεν προχωρούσαν σε αναδιοργάνωση ή και κατάργηση της.

Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε ότι τα έτη προϋπηρεσίας των νηπιαγωγών (παρόλο που το δείγμα είναι μικρό και καθόλου αντιπροσωπευτικό) αποτελεί κριτήριο μεγαλύτερης εμπλοκής των νηπίων στην οργάνωση του χώρου. Δηλαδή, οι νεότερες νηπιαγωγοί του δείγματος ασχολούνται λιγότερο με ζητήματα καλύτερης οργάνωσης του χώρου και αναδιοργάνωσής του από ότι οι πιο έμπειρες νηπιαγωγοί. Πιθανώς αυτό οφείλεται ότι ρίχνουν περισσότερο βάρος στην οργάνωση του προγράμματος και στο γεγονός ότι δεν αμφισβητούν την εμπειρία των προγενέστερων νηπιαγωγών που είχαν οργανώσει το χώρο του νηπιαγωγείου και κατά συνέπεια δεν προχωρούν σε αλλαγή, αναδιοργάνωση και σε εκ βάθρου τροποποίησή του.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Κάθε νηπιαγωγός πριν προχωρήσει στη διαδικασία της οργάνωσης του χώρου πρέπει να λάβει υπόψη τις ανάγκες των παιδιών, την ανάπτυξη πρωτοβουλίας,

την ανάγκη για κίνηση και δράση και τέλος την ανάγκη για έκφραση και δημιουργικότητα.

Τα νήπια διαθέτουν μεγάλη ενεργητικότητα και δεν μπορούν να αφοσιωθούν για μεγάλο χρονικό διάστημα στην ίδια δραστηριότητα. Έτσι ο χώρος πρέπει να διαθέτει ποικίλα ερεθίσματα προκειμένου να μπορεί να χρησιμοποιηθεί ευέλικτα.

Προτείνουμε οι νηπιαγωγοί όταν διαπιστώνουν ότι μια γωνιά χρησιμοποιείται σπάνια ή καθόλου από τα παιδιά, να λάβει την δράση να την αλλάξει, να την κάνει πιο ελκυστική ή ακόμη να την καταργήσει δημιουργώντας μια άλλη μαζί με τα παιδιά που θα τους προκαλεί το ενδιαφέρον.

Τέλος, εκτιμούμε ότι τα όρια χρήσης αλλά και οι κανόνες λειτουργίας μιας γωνιάς θα πρέπει να είναι σαφείς από τα παιδιά και μάλιστα να έχουν συμμετάσχει τόσο στην οργάνωση και στην διευθέτησή τους όσο και στον καθορισμό των κανόνων λειτουργίας τους. Κάτι τέτοιο συνέβαλε στην ανάληψη ευθυνών από τα παιδιά, στην πρωτοβουλία και αυτενέργεια αλλά και στην καλύτερη οικειοποίηση του σχολικού χώρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αυγητίδου. Σ., (2001), *Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: Τυπωθήτω
- Γερμανός. Δ., (2003), *Οι τοίχοι της γνώσης*, Αθήνα: Gutenberg
- Γερμανός. Δ., (1998), *Χώρος και διαδικασίες αγωγής*, Αθήνα: Gutenberg
- Garvey. Κ., (1990), Το παιχνίδι και η επίδραση του στην εξέλιξη του παιδιού, μετάφραση: Σταυροπούλου.Σ, Αθήνα: Κουτσουμπός
- Διακογεωργίου. Α., (1995) *Το παιδί και το παιχνίδι*, αντιτετράδιο της εκπαίδευσης, τεύχος 34-35
- Κακανά. Δ., (2003), *Θεωρία και μεθοδολογία δραστηριοτήτων στην προσχολική αγωγή*, Αθήνα: Αδ. Κυριακίδη
- Κιτσαράς. Γ (2001), *Προσχολική παιδαγωγική*, Αθήνα
- Κουτσουβάνου. Ε (1996), *Η θεωρία του Piaget και οι παιδαγωγικές εφαρμογές στην προσχολική εκπαίδευση*, Αθήνα: Οδυσσεάς
- Κοφφας. Α., (1994), *Γενική διδακτική μεθοδολογία δραστηριοτήτων προσχολικής αγωγής*, Ρέθυμνο
- Κυριαζοπούλου-Βαληνακη. Π., (1977), *Νηπιαγωγική*, τομος 1ος, Αθήνα : Αδ. Βλάσση
- Ντολιοπούλου. Ε, (1999) *Σύγχρονες τάσεις της προσχολικής αγωγής*, Αθηνα: Τυπωθητω

• Οδηγός Νηπιαγωγού, Αθήνα : Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων

• Παιδαγωγική Ψυχολογική : εγκυκλοπαιδεία-λεξικό, (1989-1992) Αθήνα:

Ελληνικά Γράμματα

• Πανταζης. Σ (1997), *Η παιδαγωγική και το παιχνίδι-αντικείμενο στο χώρο του νηπιαγωγείου*, Αθήνα : Gutenberg

• Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, (1981), τόμος 47, Αθήνα

• Σιβροπούλου. Ρ, (1997) *Η οργάνωση και ο σχεδιασμός του χώρου (νηπιαγωγείου) στο πλαίσιο του παιχνιδιού*, Αθήνα : Πατάκη

• Σταυριδης. Σ, (1990), *Η συμβολική σχέση με το χώρο*, Αθήνα: Κάλβος

• Συγκολίτου. Ε, (1997), *Περιβαλλοντική ψυχολογία*, Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα

• Tucher. Ν, (1989), *Το παιδί αυτός ο μεγάλος άγνωστος*, μετάφραση : Κελεσιδου.Α, Αθήνα: Κουτσομπός

• Χουιζιγκα. Γ, (1989), *Ο άνθρωπος και το παιχνίδι*, μετάφραση: Ροζάνης. Σ, Αθήνα: Γνώση

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

3) Τι παιχνίδια αναπτύσσουν τα παιδιά στις γωνιές; (Ρόλοι που αναλαμβάνουν)

4) Η στάση της νηπιαγωγού κατά τη διάρκεια των αυθόρμητων δραστηριοτήτων.

5) Υπάρχει συνωστισμός σε κάποιες γωνιές;

6) Ποια τα κριτήρια επιλογής για την επίσκεψη των παιδιών στις γωνιές;

Παράρτημα 2
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΗ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟ

ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ:

- 1) Ποιος οργάνωσε το χώρο του νηπιαγωγείου; Πότε;
- 2) Υπάρχουν κάποιες γωνιές που είναι έξω από την τάξη; Πηγαίνουν τα παιδιά; Γιατί δεν πηγαίνουν;
- 3) Υπήρξε κάποια τροποποίηση κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς σε κάποια γωνιά; (Αν η απάντηση είναι θετική, για ποιους λόγους προέκυψε η τροποποίηση;) τι είδους τροποποίηση;
- 4) Ποια στιγμή παίζουν τα παιδιά στις γωνιές;
- 5) Υπάρχουν κανόνες για τη χρήση των υπάρχουσων γωνιών; Ποιοι τους θέτουν; Τηρούνται;
- 6) Πόσο περίπου είναι ο χρόνος χρήσης των γωνιών;
- 7) Υπάρχουν κάποιες συγκεκριμένες μέρες που λειτουργούν ορισμένες γωνιές;
- 8) Ποιες γωνιές προτιμούν τα παιδιά να επισκέπτονται;

9) Ποιες γωνιές χρησιμοποιούνται σπάνια και γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;

Παράρτημα 3

Φωτογραφικό Υλικό από κάθε γωνιά των νηπιαγωγείων

ΓΩΝΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

N₁

N₂

N₃

N₄

N₅

N₆

ΓΩΝΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

N₁

N₂

N₃

N₄

N₅

N₆

ΓΩΝΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

N₁

N₂

N₃

N₄

N₅

N₆

ΓΩΝΙΑ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

N₁

N₂

N₃

N₄

N₅

N₆

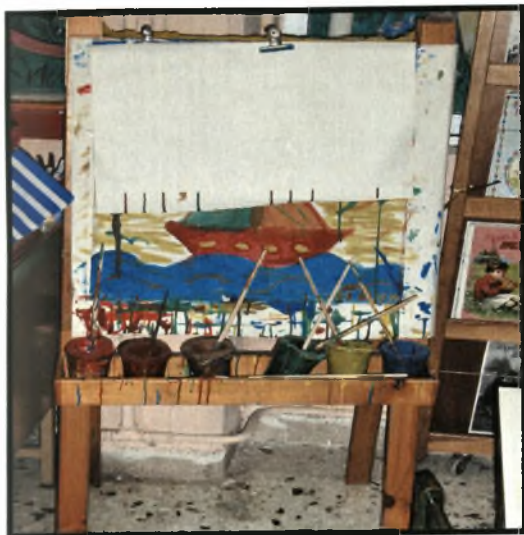
ΓΩΝΙΑΚΑΒΑΛΕΤΟΥ

N₁

N₂

N₃

N₄

N₅

N₆

ΓΩΝΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₁

N₂

N₃

N₄

N₅

N₆

ΓΩΝΙΑ ΚΟΥΚΛΟΣΠΙΤΟΥ

N₁

N₂

N₃

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₄

N₅

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₆

ΓΩΝΙΑ ΜΑΓΑΖΙΟΥ

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₁

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₂

N₃

N₄

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₅

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₆

ΓΩΝΙΑ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ

N₁

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₂

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₃

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₄

N₅

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₆

ΓΩΝΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₁

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₂

N₃

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₄

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₅

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₆

ΓΩΝΙΑ ΚΟΥΖΙΝΑΣ

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₁

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₂

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₃

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₄

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₅

N₆

ΓΩΝΙΑ ΜΕΤΑΜΦΙΕΣΗΣ

N₁

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₂

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₃

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₄

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₅

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

N₆

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000097155